



Türkiye'deki PKK Çatışmasını Yönetmek: Nusaybin Örneği

Avrupa Raporu N°243 | 2 Mayıs 2017

İngilizceden tercüme

Genel Merkez

International Crisis Group

Avenue Louise 149 • 1050 Brussels, Belgium

Tel: +32 2 502 90 38 • Fax: +32 2 502 50 38

brussels@crisisgroup.org

Preventing War. Shaping Peace.

İçindekiler

Yönetici Özeti	i
I. Giriş	1
II. Nusaybin: Çatışma Dinamikleri ve Söylemler	4
A. Şiddetin Tırmanışı	4
B. Suç kimde? Ayrışan Çatışma Söylemleri	6
III. Kürt Hareketine Karşı Baskı ve Yargılamalar	10
A. Belediyelerde Görevden Almalar ve Halkın Görece Sessizliği	11
B. Belediye Hizmetleri ve Temsiliyet – Güven ve Kayımlar	15
C. Kürt Hareketine Alternatif Başka Bir Hareket Rağbet Görebilir mi?	19
IV. Kayıpların Telafisi	21
A. Evlerin ve Hayatların Yeniden İnşası	21
B. Ekonomik Maliyet.....	25
V. Sonuç	29
EKLER	
A. Türkiye Haritası.....	30
B. Nusaybin Haritası	31
C. Nusaybin'in Uydu Görüntüsü	32
D. Terimce	33
E. International Crisis Group Hakkında	35
F. 2014'ten Bu Yana Avrupa ve Orta Asya ile ilgili Hazırlanan Kriz Grubu Raporları ve Brifingleri.....	36
G. International Crisis Group Mütevelli Heyeti	37

Yönetici Özeti

Kürt hareketinin siyasi kalelerinden biri olan Suriye sınırındaki Nusaybin, Türkiye'nin güneydoğusunda 2016'da daha önce benzeri görülmedik düzeyde şiddetin yaşandığı ilçeler arasında yer almaktadır. Olağanüstü hal uygulaması, özellikle Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi sonrasında ve Nisan 2017 hükümet sistemi referandumu öncesinde yasal Kürt siyasi hareketinin seçilmiş temsilcilerinin tutuklanması ve/veya görevden alınması ve siyasi kanallarının kapatılmasıyla sonuçlandı. 30.000 kişinin evini kaybettiği Nusaybin ilçesinde çatışmadan kaynaklanan bir bıkkınlık ve yakın gelecekte siyasi bir çözümün mümkün olamayacağı hissi hakim. Ankara'nın ilçede yaşayanların temel ihtiyaçlarını karşılama ve maddi kayıplarını tazmin etme çabaları dikkate değer. Ancak, marjinalize edilmiş Kürt hareketi destekçilerinin PKK'nın kışkırtmalarına daha açık hale gelmesini ve şiddete yönelmesini engellemek için çatışmanın toplumsal/siyasi yansımalarının doğru şekilde ele alınması ve Kürt hareketini destekleyenlerin sorun ve kaygılarına çözüm üretilmesi gerekiyor.

Temmuz 2015'te şiddetin yeniden alevlenmesiyle, Türkiye, A.B.D. ve Avrupa Birliği (AB) tarafından terör örgütü olarak kabul edilen PKK ile 33 yıldır devam eden çatışma, güneydoğudaki bazı ilçeleri yıkıma uğrattığı gibi geçim kaynaklarını da yok etti. Yirmi bir ayda en az 2.748 kişi öldü, yaklaşık 100.000 kişi evini kaybetti ve 400.000 kadar kişi geçici olarak yerinden edildi. Güvenlik güçleri güneydoğuda kentsel ve kırsal bölgelerde yüzlerce operasyon gerçekleştirdi; PKK, şehir merkezlerinde yoğun çatışmaların ve el yapımı bombalarla – Türkiye'nin batısı da dahil olmak üzere – gerçekleştirilen saldırıların yaşandığı bir dönemin ardından Haziran 2016'dan itibaren çatışmayı kırsal bölgelere taşıdı. Ankara'da milliyetçi kadroların ve sertlik yanlısı politikaların hakimiyet kazanması ışığında devletin mevcut yaklaşımı; PKK'yı mümkün olduğu kadar zayıflatmak, Kürt siyasi hareketinin başlıca yasal temsilcisi Halkların Demokratik Partisi'ni (HDP) marjinalize etmek, daha iyi altyapı ve hizmetler sunarak bölge halkının güvenini kazanmak ve HDP'ye alternatif olarak gördüğü başka Kürt siyasi aktörleri desteklemek.

Çatışmanın yıkıma uğrattığı güneydoğu ilçelerindeki vatandaşlar şiddetin neden bu kadar tırmandığı ile ilgili çelişkili söylemlere maruz kalıyor. Hükümet yanlıları geriye dönük olarak barış süreci sırasında (2013-2015) güneydoğuda PKK'nın örgütlenebilmiş olmasını Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) adını verdikleri ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sorumlu tuttıkları oluşumla bağlantılı kadrolara atfediyor. Buna karşılık bazı Kürt hareketi temsilcileri Ankara'da milliyetçi politikaları destekleyen unsurların ve bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yasal Kürt siyasi hareketine yönelik baskıları ve yargılamaları meşrulaştırmak için şiddeti özellikle tırmandırdığını öne sürüyor. Bölge halkı devlete kırgın ama PKK'yı da hendek ve barikatlarla özerk mahalleler kurmak gibi gerçekçi olmayan bir amaca ulaşmak için Türkiye'deki toplumsal tabanını feda etmeyi göze almış olmakla suçluyor.

Devletin Nusaybin'deki mahalleleri yeniden inşa etme ve burada yaşayanların maddi zararlarının tazminine yönelik girişimlerinin hayata geçmesi zaman aldı ve bu konuda atılan adımlarla ilgili yerel halk yeterince bilgilendirilmedi. Hükümet, zararların adil şekilde tazmin edilmesi konusunda özenli çalışmalar yürütüyor, ancak çetrefilli idari süreçler ve gecikmeler öteden beri devlet yetkililerine güvenmeyen halkın, devlet karşıtı duygularını daha da körüklüyor. Yetkililere göre çatışmaların yaşandığı mahallelerdeki patlayıcıların temizlenmesi için az hasar gören binaların dahi yıkılması zaruriydi. Ancak, ilçede yaşayanlar yeniden inşa çalışmalarının, ilçe halkının ihtiyaç ve taleplerini merkeze alan bir yaklaşımdan ziyade, şehir çatışmalarının önüne geçilmesi amacıyla güvenlikçi bir yaklaşım ile yapılmasından endişe duyuyor. Bu konuda kayda değer ilerleme olsa da evlerin fiziksel olarak yeniden inşa edilmesi kısa vadede devlet ve toplum arasındaki güveni sağlamak veya ilçedeki toplumsal/ekonomik dinamizmi canlandırmak için yeterli olmayacaktır. Hükümetin çatışma nedeniyle travma yaşayan halkın psikolojik gereksinimlerini uygun şekilde karşılaması ve küçük işletmelerin yeniden canlandırılması için mevcut beklentilere yanıt vermesi, bunun için gerekiyorsa kontrollü sınır ticaretine izin vermesi gerekmektedir.

Daha geniş açıdan bakıldığında, yasal Kürt hareketinin seçilmiş temsilcilerinin görevden alınması ve yerel halkın güvendiği belediye çalışanlarının işten çıkartılması, Kürt hareketi destekçileri arasında siyasi yönelim ve kimliklerinin tanınmadığı yönündeki algıyı güçlendirmiştir. Bu ve kamusal alanda temsilcilerinin susturulması, bazı bölgelerde toplu protestoların yasaklanması ve güvenlik güçlerinin yaygın mevcudiyeti, kimi kesimler arasında demokratik siyasetin mümkün olmadığı yönündeki algıyı kuvvetlendirmiştir. Bazılarına göre, bu, silahlı mücadeleyi daha meşru hale getirmiştir.

Nusaybin'deki seçmenlerin yüzde 79'unun "hayır" oyu kullandığı 16 Nisan referandumundan hemen sonra hükümet, darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hal uygulamasını üç ay daha uzattı. Bunun bölge halkını kazanmak için gereken kapsayıcı ve çoğulcu politikalar yönünde bir adım olduğunu söylemek zor. Yereldeki devlet yetkililerinin en azından bölgenin toplumsal dokusunu daha iyi anlayan personeli işe alarak ve geleceğe dönük olarak güven eksikliğini gidermeye yönelik adımlar atarak yerel halkla daha yakın ilişki kurmaya çalışması önemli olacaktır.

İdeal olarak, referandumdan istediği sonucu almış olan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'deki Kürtler arasındaki ideolojik farklılıkları göz önünde bulundurarak toplumsal gerginlikleri gidermeye odaklanmalıdır. Önümüzdeki iki yılda seçim öngörülmediği için Erdoğan milliyetçi seçmenleri mobilize etmeye odaklı olmayabilir. Kürt hareketinin meşru temsili için kanalların kapatılması ve geçmişten gelen siyasi taleplerin yok sayılması, öfkenin derinleşmesine ve toplumun bazı kesimlerinin radikalleşmesine yol açabilir. Eğer Ankara terörle mücadele yasalarını devletin resmi söylem ve yaklaşımlarına karşı çıkanlara suç isnad edecek şekilde geniş bir biçimde uygulamaya devam ederse, Türkiye'deki PKK çatışmasını uzun vadede çözmek için gerekli olan yapıcı ve barışçıl tartışmaların yeniden başlaması mümkün olmayacaktır.

Baharın gelmesiyle birlikte çatışmaların yeniden artması ihtimali yüksek. Ankara ve PKK'nın uzantılarının karşı karşıya geldiği Suriye savaşı tehlikeyi daha da

büyütüyor. Kalıcı çözüm için Türkiye ile PKK arasında görüşmelerin yeniden başlaması elzem. Buna paralel olarak Kürtlerin ana dilde eğitim, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, seçim barajının düşürülmesi, terörle mücadele yasalarının reformu ve anayasanın etnik atıflardan arındırılması gibi alanlardaki taleplerinin karşılanması için çaba harcanması gerekecektir.

Ankara/Brüksel, 2 Mayıs 2017

Türkiye'deki PKK Çatışmasını Yönetmek: Nusaybin Örneği

I. Giriş

PKK ile Türkiye arasında 2,5 yıl süren çatışmasızlık ve çözüm süreci sırasında (Mart 2013-Nisan 2015) PKK güneydoğu şehirlerindeki bazı mahallelerde varlığını derinleştirdi. Temmuz 2015'te son bulan çatışmasızlığı özellikle şehirlerde artan şiddet izledi. Ağustos 2015'ten itibaren HDP'nin kardeş partisi Demokratik Bölgeler Partisi'ne (DBP) mensup bazı belediye başkanları özerklik ilan etti. PKK militanları güvenlik güçlerinin bazı mahallelere girmesini engellemek için barikatlar kurarak hendekler kazdılar. Hükümet sokağa çıkma yasakları ilan etti, güneydoğuda yaklaşık 40 ilçede bazı mahalleleri birkaç saatle birkaç ay arasında değişen sürelerle kapattı.¹

En ağır durumun yaşandığı Diyarbakır'ın Sur, Şırnak'ın merkez, Cizre ve Silopi, Mardin'in Nusaybin ve Hakkari'nin Yüksekova ilçelerinde PKK'ya karşı aylarca sürdürülen güvenlik operasyonları sırasında bu ilçelerin sakinlerinden evlerini boşaltmaları talep edildi ve bazı mahalleler tümüyle yıkıldı. Uluslararası örgütler ve yerel STK'lar insan hakları ihlalleri konusunda kapsamlı iddialar dile getirdi.² Kriz Grubu tarafından açık kaynaklara dayanarak hazırlanan sayıma göre, çatışmasızlığın sona ermesiyle 25 Nisan 2017 arasında geçen süre içinde çatışmalar ve saldırılarda en az 2.721 kişi yaşamını yitirdi.³

¹ Bkz. <http://tihv.org.tr/16-agustos-2015-31-ocak-2017-tarihleri-arasinda-sokaga-cikma-yasaklari>. Bu raporda kullanılan kısaltmalar için bkz. Ek D.

² Muhafazakâr bir insan hakları örgütü tarafından hazırlanan bir raporda Cizre'de sokağa çıkma yasağı sırasında "kitleli katliam" yaşandığı ve ilçenin "savaş alanına" döndüğü bildiriliyordu; BM tarafından hazırlanan bir raporda "aşırı güç kullanımına başvuru çeşitli vakalar görüldüğü; cinayetler; zorla kaybetmeler; işkence; konutların ve kültürel mirasın imhası; nefretin kışkırtılması; acil tıbbi yardıma, gıda, su ve geçim kaynaklarına ulaşımın engellenmesi; kadına karşı şiddet ve fikir ve ifade özgürlüğü ile siyasi katılım hakkının şiddetli biçimde kısıtlanması gibi durumların görüldüğü iddia ediliyordu. "14 Aralık 2015-2 Mart 2016 Tarihleri Arasında Şırnak İli Cizre İlçesinde Getirilen Sokağa Çıkma Yasağına İlişkin İnceleme ve İzleme Raporu", Mazlumder Çatışma İnceleme ve Çözüm Grubu, Mart 2016; "Türkiye'nin güneydoğusundaki insan hakları durumuna ilişkin rapor", Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BM İHYK), Şubat 2017. Üçüncü bir rapor şöyle sona eriyordu, "... sokağa çıkma yasağının uygulandığı yerlerde sağlık hakkı tamamen ihlal edilmiştir. Hastaneler askeri üsse çevrilmiş, tıp merkezleri imha edilmiş, sağlık çalışanları kelimenin tam anlamıyla hastanelerde rehin kalmıştır. Yaşlılar, hamile kadınlar, çocuklar, kronik hastalığı olanlar tedaviye ulaşmakta sık sık engellerle karşılaşmış ve maalesef bu durumlardan bazıları ölümle sonuçlanmıştır." "Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezler 2015", Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Aralık 2016.

³ Bu sayıya 921 güvenlik gücü mensubu, en az 1.215 PKK militanı, en az 393 sivil ve en az 219 'tanımlanamayan genç' dahildir (bunlar şehirlerde öldüğü belirlenmiş, 16 ila 35 yaşında, kesin olarak sivil, PKK üyesi ya da PKK'nın şehirlerdeki gençlik kanadı YPS (Sivil Savunma Birlikleri) üyesi olduğu belirlenemeyen kişilerdir). Bkz. Kriz Grubu'nun Türkiye'deki PKK çatışmasında ölenlerin sayısını gösterdiği infografik, <http://www.crisisgroup.be/interactives/turkey>. Hükümet, şiddetin yeniden alevlendiği Temmuz 2015'ten bu yana 11.000 PKK militanını öldürdüğünü iddia

Kriz Grubu bölgedeki çatışmayla ilgili Mart 2016 tarihli son raporunda Diyarbakır'ın Sur ilçesinde yaşananların insani maliyetini analiz etti. O günlerde birçok ilçede operasyonlar sona ermişti, ne var ki 2016'nın 14 Mart'ından 25 Temmuz gününe kadar 134 gün devam eden sokağa çıkma yasağının yaşandığı Nusaybin'de operasyonların en yoğun dönemi daha yeni başlıyordu. O dönemden bu yana operasyonlar ilçenin yalnızca kırsal alanlarında gerçekleştirildi, bu da çatışmaların şehir merkezlerinden 33 yıllık bu çatışmanın geleneksel alanı sayılan kırsal bölgelere yeniden kaydığını gösteriyor. Kriz Grubu Şubat 2017'de Nusaybin'i ziyaret ettiğinde ilçe nispeten sakindi, ancak güvenlik güçlerinin yoğun varlığı göze çarpıyordu ve çevredeki kırsal alanlarda ve köylerde güvenlik operasyonları devam etmekteydi.

Güneydoğudaki ortam iç siyasette yaşanan gelişmelerden derin bir şekilde etkilenmektedir. Son bir yıl içinde, özellikle de Ankara'nın FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü) olarak adlandırdığı yapıya atfedilen 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında Türkiye'de cumhurbaşkanının yetkileri daha önce eşi benzeri görülmedik biçimde konsolide edildi.⁴ Hükümetin darbe girişiminin hemen sonrasında ilan ettiği olağanüstü hal, FETÖ ve/veya PKK ile bağları olduğundan kuşku edilen kişilerin kitleler halinde görevden alınmasına ya da tutuklanmasına zemin hazırladı. Hükümet temsilcileri bu örgütlerin her ikisinin de Türkiye'de istikrarı bozmak isteyen yabancı güçler tarafından kullanıldığını iddia etti. Darbe sonrası oluşan ortam ve OHAL, devlet kurumlarında çalışanların kitlesel olarak görevden alınmalarına ya da işten çıkarılmalarına, aynı zamanda medya, akademi ve sivil toplum üzerinde yoğun baskı ve kısıtlamalar uygulanmasına imkan verirken mevzuatta yapılan değişikliklerle güvenlik güçlerinin dokunulmazlıkları arttırıldı.⁵

Hükümet sistemini parlamenter sistemden "cumhurbaşkanlığı sistemine" geçirmeyi amaçlayan iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile birlikte 16 Nisan 2017 referandumuna katılan seçmenlerin yüzde 51,4'ü tarafından onaylanan on sekiz maddelik bir anayasa değişikliği sundu. Referandum kampanyası Kürt hareketinin marjinalleştirilmesinden fayda sağlarken aynı zamanda bu marjinalleştirilmenin daha da pekişmesine yol açtı. İktidardaki siyasetçiler "hayır" oyunu teröristlere destek vermek biçiminde yorumladı; üst kademelerdeki PKK üyeleri ise anayasa değişikliklerine karşı olduklarını dile getirdiler.⁶ On üç HDP milletvekili ile 84 DBP'li belediye başkanı kampanya

etmektedir. "Cumhurbaşkanı Erdoğan A News'e konuştu: AGİT'e nasıl inanayım", A Haber, 21 Nisan 2017.

⁴ 2016 yılında devlet tarafından FETÖ olarak anılmaya başlanan Gülen hareketi Türkiye'de 1970'li yıllarda Fethullah Gülen tarafından kuruldu. Gülen 1999'dan beri A.B.D.'nin Pennsylvania eyaletinde yaşıyor. Hükümet Gülenlileri diğer birçok şeyin yanı sıra Türk bürokrasisine yasadışı yollarla sızmış olmakla (aralarında yüksek rütbeli subayların da bulunduğu) siyasi düşmanlarına zulmetmekle ve 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimini planlamakla suçluyor.

⁵ "Terörle mücadele operasyonları kapsamında suç işlediklerinden şüphelenilen asker ve kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılması siyasi makamların iznine tabidir" düzenlemesini getiren, 23 Haziran 2016'da kabul edilen 6722 sayılı kanuna BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan "Report on the human rights situation in South-East Turkey" ("Güneydoğu Türkiye'de insan hakları durumuna ilişkin rapor") başlıklı raporda (a.g.e., s. 19) atf verilmiştir.

⁶ PKK'nın liderlerinden biri olan Cemil Bayık 15 Aralık 2016'da yaptığı açıklamada anayasa değişikliklerine karşı olduklarını bildirmiş, 23 Ocak 2017 tarihinde PKK'nın "dış ilişkiler başkanı"

arasında cezaevindeydi ve oylarını cezaevinde kullandılar. Tutuklanmayan yerel Kürt hareketi temsilcileri ise yoğun baskı altındaydı. Yine de Kasım 2015'te HDP'yi destekleyen on iki ildeki seçmenlerin yüzde 61'i anayasa değişikliklerine karşı oy kullandı. Şehir çatışmalarının yaşandığı başlıca ilçeler olan Cizre, Sur, Nusaybin, Yüksekova ve Silopi'de "hayır" oylarının oranı ortalama yüzde 75,3 ile ülkedeki en yüksek oranlar arasında yer aldı.⁷

Son bir yılda Türkiye'deki PKK çatışması Ankara'nın A.B.D. ve Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin de önemli ölçüde gerilmesine yol açtı. Ankara Washington'u PKK'nın Suriye'deki bağlantıları olan Halkın Koruma Birlikleri (YPG) ve Demokratik Birlik Partisi (PYD)'ye destek vermekle suçlamaktadır. Türkiye AB'yi ve üye devletleri de PKK'ya müsamaha göstermek, PKK ile bağlantılı kişilere kendi ülkelerinde yardım sağlamak ve Türkiye'deki terörle mücadele yasalarının teröristlerin elini güçlendirecek şekilde değiştirilmesi için baskı yapmakla suçluyor. Halihazırda Türkiye'nin AB ile ilişkileri zaten üyelik sürecinde yaratılan ve Ankara'nın adaletsiz saydığı engeller ve mülteci anlaşmasında Ankara'nın AB'nin üzerine düşeni yapmadığı yönündeki kanısı nedeniyle gergin durumda. Brüksel ise Ankara'nın liberal ilkeler ve AB değerlerini tehlikeli biçimde yok saydığı kanısında ve buna karşı çıkıyor. Üye devletlerin mülteci krizi nedeniyle oldukça hassas oldukları AB'nin vize serbestliği süreci daha ziyade Ankara'nın terörle mücadele yasalarını reformdan geçirme konusundaki gönülsüzlüğü nedeniyle duraklamış durumda; bu yasaların geniş bir şekilde yorumlanmasının potansiyel olarak daha fazla Türkiye vatandaşının AB'de sığınma hakkı edinebileceği anlamına geleceği düşünülmekte.⁸

Ankara'nın kamusal alandaki söylemi PKK çatışmasının askeri yöntemlerle sona erdirilebileceği yönünde olsa da, yetkililer özel görüşmelerde PKK'nın tamamen yok edilmesinin pek de gerçekçi olmadığını kabul ediyor.⁹ Uygulanan strateji daha ziyade; PKK'yı mümkün olduğunca operasyonel olarak zayıflatmak, bağlantılı örgütünün Suriye'deki hedeflerinin önünü kesmek, HDP'yi felce uğratarak itibarsızlaştırmak ve etkisini alternatif Kürt aktörleri destekleyerek seyreltmektir.

Sur'da çatışmanın insani maliyetini inceledikten bir yıl sonra Kriz Grubu bu raporda PKK ve devlet arasında tırmanan şiddet döngüsünden derin biçimde etkilenen Suriye sınırındaki Nusaybin'e yakından bakıyor. Rapor Türkiye'nin stratejisinin arzu edilen sonuçları getirip getirmediğini, amaçlanmayan sonuçlarını ve çatışmanın insani maliyeti ile toplumsal ve siyasi yansımalarının nasıl daha iyi yönetilebileceğini ele alıyor.

Rıza Altun ve 27 Şubat'ta yine üst düzey bir PKK üyesi olan Mustafa Karasu onu takip etmiştir. "Qada Parastina Medya Cemil Bayık AKP MHP ittifakı ve son siyasal gelişmeler" ["Medya Savunma Alanı Cemil Bayık AKP MHP ittifakı ve son siyasal gelişmeler"], Fırat Haber Ajansı, 15 Aralık 2016; "Qada Parastina Medya Rıza Altun" ["Medya Savunma Alanı Rıza Altun"], Fırat Haber Ajansı, 23 Ocak 2017; "Qada Parastina Medya Mustafa Karasu Referandum Üzerine" ["Medya Savunma Alanı Mustafa Karasu Referandum Üzerine"], Fırat Haber Ajansı, 27 Şubat 2017.

⁷ Ayrıntılı referandum sonuçları için bkz. www.yenisafak.com/en/secim-referandum-2017/diyarbakir-secim-sonuclari-referandum.

⁸ 2016'da Almanya'ya sığınma başvurusunda bulunan yaklaşık 5.000 Türk vatandaşının yüzde 80'inin Kürt olduğu belirtilmektedir. "What chances for Turks seeking asylum in Germany", ["Almanya'ya sığınma başvurusunda bulunan Türklerin şansı ne?"], Deutsche Welle, 27 Aralık 2016.

⁹ Kriz Grubu söyleşileri, Türk yetkililer, Ankara, Şubat 2017 ve İstanbul, Eylül 2016.

II. Nusaybin: Çatışma Dinamikleri ve Söylemler

A. Şiddetin Tırmanışı

Suriye sınırındaki Mardin iline bağlı Nusaybin, Kürt hareketinin siyasi kalelerinden biri. İlçede ağırlıklı olarak Kürtlerden oluşan 120.000 kişilik bir nüfus yaşıyor, çoğunun Suriye'nin Kamışlı kasabasında akrabaları var. İlçe, PYD'nin hakimiyetinde bulunan Kamışlı'ya yakınlığı nedeniyle Ankara için stratejik önem taşıyor.¹⁰ HDP Haziran ve Kasım 2015 genel seçimlerinde Nusaybin'de oyların sırasıyla yüzde 90,4 ve 89,4'ünü kazandı. Siyasi konsolidasyon, PKK'nın çözüm süreci sırasında (2013-2015) gençleri örgütlediği ilçede Kürt milliyetçiliğinde yaşanan yükselişe paralel olarak gerçekleşti. Haziran seçimleri sonrasında PKK'nın gençlik kanadı YDG-H'nin (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) üyeleri ilçede daha etkin hale geldi ve alevlenen çatışmaların ana aktörü oldu.¹¹

Nusaybin 2016'da daha önce benzeri görülmemiş bir şiddet dalgasına tanık oldu; 24'ü sivil en az 184 kişi öldü.¹² İlçe merkezindeki on beş mahalleden altısı tamamen imha edildi; 6.000 kadar bina yıkıldı ya da ağır hasar gördü; yaklaşık 30.000 kişi evlerini kaybetti.¹³ Resmi sayılara göre ilçe 2016'da nüfusunun yüzde 10'unu kaybetmiş gibi görünse de Kriz Grubu'nun görüştüğü yerel bir kaynak bu kaybın yüzde 35 civarında olduğunu tahmin etmektedir.¹⁴

PKK militanlarının yardımıyla, ilçedeki gençlerden bir bölümü Fırat, Abdulkadir Paşa, Yenişehir ve Dicle mahallelerinde hendekler kazdı ve barikatlar kurdu (bkz. aşağıda Ek B'deki harita). Güvenlik güçleri önce Sur ve Cizre'deki operasyonlara odaklanırken PKK militanları geçici olarak Nusaybin'in bazı kısımlarının kontrolünü ele geçirdi ve onlar ve bazı siviller tarafından "kurtarılmış" olarak algılandı.¹⁵ Yerel kaynaklar Ekim 2015'te, aralıklı olarak küçük operasyonlar başladığında hendek ve

¹⁰ 1923 Lozan Antlaşması bölgedeki çoğunluğu Kürtlerden oluşan köyleri ikiye ayırdı, bunlardan bazıları Suriye'de, bazıları ise Türkiye'de kaldı. Şehir çatışmaları sonrasında resmi verilere göre Nusaybin'in nüfusu yaklaşık 100.000'e düştü.

¹¹ YDG-H daha sonra YPS (Sivil Savunma Birlikleri) adını aldı.

¹² İlçedeki çatışmalarda Ağustos 2015 ile Haziran 2016 arasında toplam 82 güvenlik gücü mensubu hayatını kaybetti; Kriz Grubu bunların 73'ünün 14 Mart 2016 ile 25 Temmuz 2016 arasında uygulanan sokağa çıkma yasağı sırasında gerçekleştiğini kaydetti. Kriz Grubu aynı dönemde Nusaybin'de (66'sı erkek olmak üzere) 85 militanın öldüğünü teyit etti; bunlardan on dokuzu PKK'nın başlıca silahlı kanadı olan HPG'ye (Halk Savunma Güçleri) mensuptu; 66'sı ise PKK'nın şehir gençlik kanadı olan YPS üyesiydi. Kriz Grubu ölümlerden altısını "tanımlanamayan gençler" olarak sınıflandırdı ve çatışmalarda 24 sivilin öldüğünü teyit etti. Bkz. www.crisisgroup.be/interactives/turkey/tr/

¹³ "Nusaybin'de 6 bin 182 adet ağır hasarlı ve yıkık bina var", 6 Aralık 2016. www.youtube.com/watch?v=-_5oVHOC8ks.

¹⁴ TÜİK rakamlarına göre Nusaybin'in 2015 sonunda 113.594 olan nüfusu 2016 sonunda yaklaşık 102.000'e düştü. Ancak Nusaybinli bir muhabirin tahminlerine göre buranın nüfusuna kayıtlı olmayanlar da sayıldığında ilçenin nüfusu çatışmalardan önce 125.000 idi. Aynı muhabir şu anda nüfusun 80.000 civarında olduğunu ve ilçeden ayrılanların nüfus kayıtlarını buradan aldırmadıkları için resmi rakamların yanıltıcı olduğunu söylüyor. Kriz Grubu söyleşileri, Nusaybin, Şubat 2017.

¹⁵ En büyük operasyon sırasıyla 10 Mart 2016 ve 11 Şubat 2016'da sona eren Sur ve Cizre operasyonlarından sonra yapıldı. "Behind the barricades of Turkey's hidden war" ["Türkiye'nin gizli savaşının barikatları arkasında"], *The New York Times*, 24 Mayıs 2016.

barikatların sayısının yaklaşık 150 olduğunu tahmin ediyor. 2016 Mart'ında büyük askeri operasyonlar başlamadan hemen önce bu sayı 450-500'e ulaşmıştı, bunların çoğu yollardan sökülen kaldırım taşlarıyla yapılan barikatlardan oluşuyordu.¹⁶

İlçede yapılan PKK propagandası güvenlik güçlerinin Cizre'de bodrum katlarında sivilleri yaktığı iddiaları ile halkta "özsavunma" duygusunu tetikledi.¹⁷ 1 Ekim 2015 ile 25 Temmuz 2016 tarihleri arasında güvenlik güçleri yedi kez sokağa çıkma yasağı uyguladı, bunlardan sonuncusu 14 Mart'ta ilan edildi ve 134 gün sürdü.¹⁸ Çatışmaların bu yoğun döneminde sokağa çıkma yasağı yalnızca kısa sürelerle sivillerin bölgeden kaçmasına izin vermek amacıyla kaldırıldı. Evini kaybeden orta yaşlı bir erkek şunları anlattı:

Bazı silahlı militanlar evimize gelerek benden silahlanmamı ve onlarla birlikte direnmemi istediler. Ben onlara katılmak istemedim ve eşim ve çocuklarımla birlikte evimden ayrıldım. Mahallemizde kısa bir süre için sokağa çıkma yasağı kaldırıldığında geri döndüğümüzde evimizin tamamen yanmış olduğunu gördük.¹⁹

Devletle PKK arasında sıkışmışlık duygusu özellikle kadınlar tarafından hissediliyordu. Bazı anneler oğullarına PKK militanları tarafından çatışmalara katılmaya zorlanmamaları için bölgeden ayrılmaları, başka illerde mevsimlik işçi olarak çalışmalarını ya da akrabalarının yanına gitmeleri için yalvardıklarını anlattılar. Anneler Nusaybin'de çatışmalarda savaştan oğullarını ve kızlarını geride bıraktıkları için suçluluk duygusuyla kıvrandıklarını söyledi. Gözü yaşlı bir anne "ben de üç oğlumla beraber ölmeliydim" dedi ağlayarak. Diğer bazıları sokağa çıkma yasağı ve çatışmalar sırasında "dağdaki oğullarına göndermek için" çorap örmeye devam eden ninelerin hikayelerini anlattı. Kimileri ise ergen yaştaki çocuklarının PKK tarafından endoktrine edildiğini ya da örgüte katılmaya zorlandığını ve yardım edecek hiç kimseyi bulamadıklarını endişeyle ifade etti.²⁰

¹⁶ Kriz Grubu söyleşi, yerel gazeteci, Şubat 2017. Mardin Valiliği Nusaybin'de operasyonlar sona erdikten sonra mahallelerden 515 barikatın kaldırıldığını ve 53 hendeğin kapatıldığını açıkladı. Bkz. www.mardin.gov.tr/14072016-basin-duyurusu.

¹⁷ Olaylardan en fazla etkilenen mahallelerden birinde yaşayan bir yerel muhabir şöyle açıklıyordu: "Sivillerin Cizre'de bodrumlarda ateşe verildiğine dair hikayeler dolaşıyordu. Bu hikayeler Nusaybin halkını kaygılandırıyor. Asker ilçeye 45-50 gün süreyle müdahale etmeyince onları [devlet güvenlik güçleri] ilçeye sokmama stratejisinin başarılı olabileceğini düşündüler." Kriz Grubu söyleşi, Nusaybin, Şubat 2017.

¹⁸ Sokağa çıkma yasakları atanmış valiler tarafından güvenlik operasyonlarının yürütülmesi için ilan edilmektedir. Devlet amacın sivilleri çatışmalardan korumak olduğunu söylemektedir. 14 Mart 2016'da sokağa çıkma yasağının ilk gününde asker Nusaybin'de kontrolü tekrar ele geçirebilmek için "Operasyon Atmaca-7"yi başlattı. İlçenin Fırat ve Abdülkadir Paşa mahalleleri en şiddetli çatışmalara sahne oldu. 3 Haziran'da operasyonların bittiği ilan edildi. "Nusaybin'de operasyonlar bitti", *Habertürk*, 3 Haziran 2016.

¹⁹ Kriz Grubu söyleşi, Nusaybin, Şubat 2017.

²⁰ Kriz Grubu söyleşileri, Nusaybin, Şubat 2017. Kriz Grubu'un açık kaynaklara dayanarak hazırladığı sayıma göre Nusaybin'de ölen militanların yüzde 22'si kadındı. *The New York Times*'da 24 Mayıs 2016 yayımlanan "Behind the barricades of Turkey's hidden war" ["Türkiye'nin gizli savaşının barikatları arkasında"] başlıklı makaleye göre Nusaybin'deki militanların yaklaşık yarısı kadındı. Kriz Grubu'un topladığı verilere göre Türkiye'nin genelinde ölen militanların içinde kadın militanların oranı yüzde 25 ila 30 arasındadır.

Nusaybin sakinlerinin birçoğu kendini iki aktör arasında sıkışmış hissederken bazıları çatışmaların etkisi ile PKK'lı gençleri şevk ve cesaretle destekledi. Bazıları ise üzerlerindeki baskı nedeniyle aktif çatışmalara katılmak ya da lojistik yardım sağlamak zorunda kaldı. Kimileri de sokağa çıkma yasağı ilan edilir edilemez ilçeden ayrıldı çünkü güvenlik güçlerinin orada kalmaya devam etmelerini PKK'ya destek olarak yorumlayacağını ve hedef haline gelebileceklerini biliyorlardı. Sokağa çıkma yasakları Nusaybin'in farklı kırsal bölgelerinde kış sonu/bahar başı boyunca ara ara devam etti.

B. *Suç kimde? Ayrışan Çatışma Söylemleri*

Çatışma aslen PKK ve devlet arasında yaşansa da bu iki taraflı aktör algısı, devletin Güleni (FETÖ) yapılanmanın ve ihanetinin de işin içinde olduğuna dair kanısı nedeniyle daha ikircikli bir hal alıyor. Resmi söyleme göre FETÖ ile bağlantılı kadrolar devlette yıllarca yuvalandı ve kendi gündemlerini uyguladı, örneğin PKK'nın çözüm süreci sırasında güneydoğudaki bazı ilçelerde yığınak yapmasına izin verdi. Öte yandan PKK'ya yakın bazı Kürt fraksiyonları devlet ajanlarının Kürt hareketine bağlı yapılara sızdığını ve zaman içinde yasal Kürt hareketini itibarsızlaştırmak ve temsilcilerine suç isnat edebilmek için zemin hazırlamak amacıyla şiddeti özellikle tırmandırdığını iddia ediyor. Şiddetin nasıl tırmandığına dair geriye dönük yapılan spekülasyonlar birbirinden farklı çatışma anlatılarının ortaya çıkmasına yol açıyor.

Hükümet yetkilileri genel olarak 2,5 yıllık çözüm süreci sırasında görüşmeleri kesintiye uğratmamak için ve anlaşmaya varıldıktan sonra örgütlenmenin gönüllü olarak dağılacığı varsayımıyla PKK faaliyetlerine müsamaha gösterdiklerini kabul ediyor.²¹ Ancak, daha önce de belirtildiği gibi bazıları bugün FETÖ'nün PKK'nın örgütlenmesinde rol oynadığını söylüyor ve FETÖ ile bağlantılı valilerin, emniyet müdürlerinin ve komutanların, güneydoğudaki güvenlik sorununun düzeyini bilerek olduğundan daha önemsiz göstermek de dahil olmak üzere, hükümeti zor duruma düşürecek biçimde hareket ettiklerini öne sürüyor. FETÖ ile bağlantılı olduğundan şüphelenilen polislerin sayısı güneydoğuda orantısız biçimde yüksekti: yetkililerin “yargıya karşı darbe” olarak nitelendirdikleri Aralık 2013'de patlak veren yolsuzluk iddiaları sonrasında yetkililer Gülen hareketiyle ilgisi olduğundan şüphelendikleri emniyet mensuplarını güneydoğuya gönderdi – bu, devletin güven duymadığı bürokratları yaşam koşulları nispeten daha kötü olan doğu illerine sürmesi geleneği doğrultusunda bir karardı. Ankara'daki yetkililere göre bunun sonucu amaçlananın tam tersi oldu ve “riskli” kadrolar iktidarı zaafa uğratabilecekleri bölgelere atanmış oldular.²²

²¹ Kriz Grubu 2014 yılında hükümetin güvenlik güçlerinin PKK hedeflerine saldırmasını engellediğine, özerkliklerini sınırlandırarak her tür eylemlerini vali ya da kaymakamlık onayına tabi hale getirdiğine raporunda yer vermişti. Kriz Grubu, “Turkey and the PKK: Saving the Peace Process” [“Türkiye ve PKK: Barış Sürecini Kurtarmak”], 6 Kasım 2014.

²² 2015 yılında bir güvenlik yetkilisi şu açıklamayı yapmıştı: “Hükümet Gülen yapılanmasına bağlı polisleri 2014'ün başından beri güneydoğuya, yani geleneksel ‘sürgün’ ya da ceza bölgesine gönderiyor”. Kriz Grubu söyleşisi, Ankara, Kasım 2015. Ayrıca bkz. Etyen Mahçupyan'ı alıntılıyan makale: “Mahçupyan: Hükümet, cemaat polislerini Doğu ve Güneydoğu'ya göndererek risk aldı”, *Radikal*, 24 Temmuz 2015. Geriye dönük değerlendirme yapan hükümet diğer bazı olaylarla birlikte PKK-Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) tutuklamalarını ve Uludere katliamını FETÖ'ye atfetti.

Bazı yerel AKP'li siyasetçiler FETÖ ile bağlantılı polis ve bölgede görev yapan askerler ile PKK arasındaki “temasların” 2011'de başladığına inanıyor. Eski AKP Nusaybin ilçe başkanı Osman Doğru şunları ifade etti:

FETÖ ile bağlantılı kolluk kuvvetleri PKK'nın ilçede örgütlenmesine göz yumdu. [Ankara'daki] üstlerine bilgi vermediler. Hatta vali PKK'ya muhbirleri [polis ya da askere bilgi aktaran PKK içindeki kişileri] bildiriyordu. Polis PKK'nın halkı 7 Haziran seçimlerinde oylarını HDP'ye vermeleri için tehdit etmesine izin verdi. Eski valilerin, komutan ve generallerin, emniyet müdürlerinin ve istihbarat birimleri başkanlarının sonradan FETÖ bağlantıları nedeniyle tutuklanmaları tesadüf değil.²³

Darbe girişiminden sonra bu kanılar Ankara'da daha da fazla yaygınlık kazandı. 2011 ile 2016 arasında görevde bulunan dört Mardin valisinden ikisi FETÖ ile ilgili suçlamalar nedeniyle tutuklandı, biri ise açığa alındı.²⁴ Şubat 2016 ile Mayıs 2016 arasında görev yapan dördüncü vali Ömer Faruk Koçak bugün Aydın ilinin valisi ve kendisi PKK'nın Nusaybin'de örgütlenmesinin engellenememesinde FETÖ'nün rol oynadığını iddia ediyor.

Koçak, darbe girişiminden bir ay sonra basına yaptığı açıklamalarda ilçedeki ölüm sayısının bu kadar yüksek olmasına FETÖ ile bağlantılı komutanların neden olduğunu ileri sürmekte. Nusaybin'deki operasyonlardan sorumlu komutanlardan üçü tutuklandı.²⁵ Koçak bu generalleri PKK'nın militan ve silah geçişini sağlamak için bu mahallelerde tünel kazdığını söyleyerek uyardığını ama harekete geçmediklerini belirtiyor; bunun da kaos yaratmak istemelerinden kaynaklandığını iddia ediyor. Örneğin çatışmaların polisin başa çıkamayacağı kadar yoğunlaştığı dönemde kendisinin askeri yardım taleplerine cevap vermeyerek, yeterli güvenlik yanıtının oluşturulmasında altı aylık bir gecikmeye yol açtıklarını belirtiyor. Ayrıca

“Uludere haini FETÖ'cü çıktı”, *Sabah*, 27 Temmuz 2016; “KCK ana davasında FETÖ iddianamesi istendi”, *Milliyet*, 27 Ağustos 2016. Tam olarak FETÖ ile bağlantılı olduğu iddia edilen kaç polisin güneydoğuya gönderildiğini tespit etmek zor, ancak 15 Temmuz darbe girişimiyle 16 Nisan referandumu arasında güneydoğuda görevden alınanların yüzdesi ülke ortalamasının en az yüzde 10 üzerindeydi; bu da hükümetin FETÖ ile bağlantılı daha fazla güvenlik mensubunun Kürtlerin çoğunlukta olduğu bu bölgede bulunduğu inandığını gösteriyor. Kriz Grubu'un açık kaynaklara dayandığı tahminlere göre Diyarbakır ve Hakkari'deki polislerin en az yüzde 20'si FETÖ suçlamasıyla açığa alındı ya da tutuklandı. Bitlis ve Urfa'da açığa alınan polislerin oranı yüzde 18-20 iken ülke ortalaması yüzde 10 civarında.

²³ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

²⁴ Bunlardan ilk ikisi darbe girişiminin hemen ardından FETÖ ile bağlantılı olma suçuyla tutuklandı. İsimleri ve resimleri valilik web sitesinden kaldırıldı. Eski Mardin valileri Turhan Ayvaz (2011-2013) ve Ahmet Cengiz (Mayıs 2013-Mayıs 2014) darbe girişiminden üç gün sonra açığa alındılar ve bir sonraki ay FETÖ ile bağlantılı oldukları şüphesiyle tutuklandılar. Bir diğer vali Mustafa Taşkesen (Haziran 2014-Şubat 2015) Eylül ayında açığa alındı ama tutuklanmadı. “Eski Mardin Valisi Turhan Ayvaz gözaltında”, *Sabah*, 15 Temmuz 2016; “FETÖ'nün darbe girişimi operasyonu: 60 gözaltı”, TRT Haber, 25 Temmuz 2016; “Serbest Bırakılan Valiler Hakkında Yakalama Kararı”, *Milliyet*, 11 Ağustos 2016.

²⁵ “Dönemin Mardin Valisi Faruk Koçak: FETÖ'cü komutanlar sivilleri hedef alacak talimat imzalamamı istedi”, T24, 19 Ağustos 2016. İkinci Ordu Komutanı General Adem Huduti, Yedinci Kolordu Komutanı Korgeneral İbrahim Yılmaz ve Tugay Komutanı Salih Kırhan FETÖ ile bağlantılı olma suçlamasıyla tutuklandı. “Nusaybin'de PKK'ya rütbeli yataklık”, *Akşam*, 19 Ağustos 2016.

sivil bölgelere yapılacak saldırılar ve evlerin yıkılması için kendisinden izin almaya çalıştıklarını ve öldürüleceklerini bile bile askeri birlikleri bazı sokaklara gönderdiklerini ve böylece ölü sayısını kasten arttırdıklarını öne sürüyor.²⁶

Öte yandan, Kürt hareketi temsilcileri çatışmanın kontrolden çıkmasında FETÖ'nün sorumluluğu olduğunu kesinlikle reddediyor. HDP'liler ya da HDP'ye yakın olanlar Güleni kadrolarının varlığını inkar etmiyor ama cemaatin her zaman milliyetçi olduğunu ve bu nedenle Kürt hareketine en fazla zararın onlardan geldiğini ve onlarla işbirliği yapmalarının söz konusu dahi olamayacağını söylüyorlar. Bir HDP temsilcisine göre "Gülen yandaşları Haziran seçimleri öncesinde AKP'ye karşı düşmanca bir tavır benimsemiş olsalar ve kendi medya organlarını AKP karşıtı yayınlar için kullanmış olsalar da bu doğrudan Kürt hareketi ile işbirliği yaptıkları biçiminde yorumlanamaz".²⁷ MHP veya ordu içinde ya da onlara yakın duran gelenekçi milliyetçi çevreler tarafından AKP'ye yöneltilen bazı eleştirilerde hükümetin devlet aygıtlarında yuvalanmış Gülençiler hakkında bilgilendirilmemesi bir yana, AKP'ye ve devlet kurumlarına PKK faaliyetleriyle ilgili yoğun bilgi akışı olduğu ve devletin çözüm süreci sırasında PKK'nın bölgede örgütlendiğinin farkında olduğu belirtiliyor.²⁸

Kürt hareketi içinde ise güneydoğuda şiddetin tırmanışını devletin planladığını savunanlar çok daha farklı bir yapılanma söylemine ikna olmuş durumda. Bunlara göre devlet, Haziran seçimlerinden sonra AKP'nin meclisteki çoğunluğu kaybetmesiyle PKK örgütlenmesinin yoğun olduğu ilçelere ağır darbeler indirmek ve AKP'nin çoğunluk iktidarına karşı HDP'nin yarattığı siyasi tehdidi ortadan kaldırmak için uygun zemini yaratmak üzere plan yapmaya başladı. İddialara göre Ankara, YPG/PYD'nin Suriye'de artan hakimiyeti yüzünden oluşan kaygıları nedeniyle ve AKP'nin yeni cumhurbaşkanlığı sistemi projesine destek olacak milliyetçi oyları arttırmak için Kürt hareketine karşı baskıyı artırmaya karar vermişti.²⁹ Bu görüş uyarınca hükümet PKK ile bağlantılı militanların şehir çatışmalarına yönelik örgütlenmesine izin verdi; böylece HDP ve DBP'ye karşı baskı ve yargılamaları başlatmak için bahanesi olacaktı. Bir DBP üyesi bu bağlamda "Yoksa neden devlet Nusaybin'de mahallelerde gençlerin hendek kazmasına, barikat kurmasına 45 gün seyirci kalsın, halkın PKK'nın bu savaşı kazanacağını düşünmesine izin versin?" sorusunu dile getirdi.³⁰

²⁶ "Dönemin Mardin Valisi ...", T24, a.g.e. Benzer iddialar bölgedeki polis tarafından dile getirilmiştir. Hakkari'de bir güvenlik gücü mensubu, "darbe girişiminden önce üstlerimizden Yüksekova yakınlarında [PKK'ya karşı] operasyon yapmak üzere koordinat alıyorduk. Hazırlıklarımızı yapıp ... araçlarımızla tespit edilen alana gittiğimizde terörist faaliyet izi bulamıyorduk ... Yanlış bir şeyler olduğunu hissediyorduk ama bunun ne olduğunu anlamak çok zordu, ta ki darbe ile her şey netleşene kadar." Kriz Grubu araştırmacıları tarafından farklı mesleki görevler kapsamında yapılan görüşme.

²⁷ Kriz Grubu söyleşisi, HDP temsilcisi, Mardin, Şubat 2017.

²⁸ Milliyetçiler bu politikayı şiddetle eleştirdi. "Paralel devlet PKK/KCK Güneydoğu'ya el koydu!", *Yeniçağ*, 12 Ocak 2014.

²⁹ HDP'nin yükselişini engelleme isteğinin devletteki geleneksel milliyetçi kadroların ve cumhurbaşkanı arasında ortak bir gündem oluşturduğu iddia ediliyor. Kriz Grubu söyleşisi, PKK sempaticisi, Mardin, Şubat 2017.

³⁰ Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

Kürt hareketi temsilcileri devletin PKK'nın örgütlenmesi sırasında hesaplı bir şekilde tepkisiz kalarak militanları özyönetim girişimlerinde bulunmaları için yörelelendirdiğini söylüyor. Böylece daha sonraki baskı ve yargılamalar meşrulaştırılacak, HDP'li siyasetçilere isnat edilen suçlar gerekçelendirilecek ve mahallelerin yıkılarak PKK'nın gelecekte yeniden buralarda örgütlenmesini imkansız hale getirecek geniş caddeler, büyük polis merkezleri gibi güvenlik arttırıcı bazı inşa faaliyetlerini mümkün kılacaktı.

Nusaybin'de "ajanların" her yerde olduğu duygusu hakim ve çatışma söylemlerinde sızma ve aldatma temaları sıkça dile getiriliyor. Bu duygular, kamusal alanda yalnızca hükümetin söyleminin ifade edilmesi yönündeki baskılarla daha da pekişiyor; alternatif görüşler vatan hainliği olarak görülüyor, "teröristlerin çıkarlarını desteklemek" ya da devlet yetkililerine karşı işlenen diğer bazı suçlar olarak nitelendiriliyor. Özgür ve açık bir kamusal tartışmanın var olmadığı, eleştirel seslerin susturulduğu bir ortamda devletin ve PKK'nın stratejilerinin arkasında yatan gerçek nedenlerin öğrenilmesi yıllar alabilir. O zamana kadar spekülasyonlar ve komplo teorileri insanların hayatlarını mahveden büyük oyunlara kurban gittikleri duygusunu daha da körükleyecektir.

III. Kürt Hareketine Karşı Baskı ve Yargılamalar

Özellikle HDP'nin toplam oyların yüzde 13'ünü aldığı ve AKP'nin mecliste mutlak çoğunluğunu kaybettiği Haziran 2015 genel seçimlerinden sonra Ankara sistematik olarak HDP ve kardeş partisi DBP'yi susturmaya, itibarsızlaştırmaya ve marjinalleştirmeye çalıştı. Eylül 2016'da belediyeler yasasına yapılan değişiklikle "terör örgütlerine yardım ve yataklık yapan" seçilmiş belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerinin yerine kayyım atanmasına izin veren düzenlemeye dayanarak gerçekleştirilen ve daha önce benzeri görülmeyen bir uygulama ile, seçilmiş DBP'li belediye başkanları görevden alındı ve sorumlulukları vali ve kaymakamlara devredildi.³¹

Kürt hareketi temsilcilerinin görevden alınmalarının ardından Temmuz 2016'da olağanüstü hal ilan edilmesiyle PKK bağlantılı suçlar nedeniyle çok sayıda belediye çalışması işten çıkarıldı.³² Bugüne kadar 136 DBP'li belediye eşbaşkanı görevden alındı, bunlardan 84'ü tutuklandı, ilgili belediyelerin yönetimine İçişleri Bakanlığı tarafından 83 kayyım atandı.³³ Hükümet, belediyelerdeki bu kapsamlı görevden almaları asayiş ve güvenliğin sağlanması ve daha iyi hizmet verilmesi için gerekli olduklarını söyleyerek gerekçelendirdi. Ancak seçilmiş belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerinin ve yerel koşulları iyi bilen çalışanların görevden alınmaları özellikle Kürtçenin kullanımı ve kadınların ihtiyaçlarıyla ilgili hizmetler konusunda olumsuz bazı sonuçlar ortaya çıkardı.

Türkiye çapında HDP milletvekilleri ve yerel HDP il/ilçe başkanlıkları 16 Nisan referandumuna giden süreçte çeşitli baskı ve yargılamalara maruz kaldı. Ayrıca bazı devlet yetkilileri farklı Kürt aktörlere alan açarak halihazırda Kürt hareketini destekleyenlere alternatif yaratmanın öngörüldüğünü de ifade etti. Baskı ve yargılamalara karşı görünürde geniş katılımlı gösterilerin olmaması iktidarın harekete verilen desteğin azaldığını varsaymasına neden oldu, ancak Kriz Grubu'nun yaptığı saha görüşmeleri bölgede önemli bir kitlenin mevcut devlet politikalarını onaylamadığını ve Kürt hareketini desteklemeye devam ettiğini gösterdi.

³¹ "...Belediye Kanunu'nda düzenleme yapılmış, terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçuyla hakkında soruşturma açılan veya görevden uzaklaştırılan belediye başkan ve meclis üyelerinin yerine 15 gün içerisinde görevlendirme yapılması hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda PKK-KCK ve FETÖ terör örgütlerine yardım ve destek vermektan dolayı haklarında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar kapsamında 28 belediye başkanı (24'ü PKK-KCK, 4'ü FETÖ) daha önce görevinden uzaklaştırılmıştır. Bu belediye başkanlarının 2'si il, 24'ü ilçe, 2'si belde belediye başkanıdır ve 12'si halen tutukludur". İçişleri Bakanlığı basın açıklaması, 11 Eylül 2016.

³² HDP'nin 17 Nisan 2017 tarihli bilgi notuna göre Temmuz 2015'ten bu yana gözaltına alınan HDP yöneticisi, üyesi ve destekçilerinin sayısı 10.639'dur. Bunlardan aralarında milletvekilleri, ilçe başkanları ve üyeler de bulunan 2.983 kişi tutuklanmıştır. Temmuz 2016 darbe girişiminden bu yana 6.380 kişi gözaltına alınmış, 1.570 kişi tutuklanmıştır. HDP basın ofisi tarafından Kriz Grubu'na gönderilen bilgi notu.

³³ DBP'li belediye başkanlarına karşı tutuklamalar 5 Ağustos 2015'te Diyarbakır ilinin Lice ilçesinde belediye eşbaşkanı Harun Erkuş'un tutuklanmasıyla başladı. 31 Ağustos 2015 ile 13 Ağustos 2016 arasında Mardin'de sekiz DBP'li belediye eşbaşkanı – Nusaybin, Kızıltepe, Derik, Mazıdağı, Dargeçit ve Savur ilçe belediyeleri dahil olmak üzere – "PKK/KCK'ya yardım ve yataklık" nedeniyle görevden alındı. Bunlardan beşi tutuklandı. HDP Bilgi Notu 4 Nisan 2017.

A. Belediyelerde Görevden Alınmalar ve Halkın Görece Sessizliği

En son yerel seçimlerde (2014) DBP Mardin Büyükşehir Belediyesi'ni kazandı. Kürt hareketinin en ılımlı ve kapsayıcı kişiliklerinden biri olan Ahmet Türk Mardin Büyükşehir Belediye Başkanı oldu. DBP ayrıca Mardin'in dokuz ilçesinden yedisinde belediye başkanlığını kazandı, AKP ise iki ilçede belediye başkanlığını elde etti.³⁴ Ancak bugün Mardin Büyükşehir Belediyesi ve yedi ilçe belediyesi devletin atadığı kayyımlar tarafından yönetilmektedir. Ahmet Türk Kasım 2016'da tutuklandı ve kendisine "PKK'ya maddi destek sağlamak ve PKK üyesi olmak" suçu isnat edildi. 3 Şubat 2017'de serbest bırakıldı. DBP'nin oyların yüzde 78,8'ini kazandığı Nusaybin belediyesinin eşbaşkanları Sara Kaya ve Cengiz Kök ise PKK'ya destek verdikleri suçlamasıyla halen cezaevinde.³⁵

Kayyımlar atandıktan sonra birçok belediye çalışanı PKK/KCK ile bağlantısı olduğu iddia edilerek görevden uzaklaştırıldı. 22 Kasım 2016 tarihli KHK ile Mardin'deki çeşitli belediyelerden 413 personel aynı suçlamayla işten çıkarıldı. Nusaybin belediyesi o gün personelinin yarısını kaybetti.³⁶ BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK) "işten çıkarma ve görevden uzaklaştırmaların toplu şekilde yapılıyor olması işten çıkarma gerekçelerinin meşruiyetine, ilan edilen işten çıkarmaların tedbir niteliğinin keyfilğine [ve ayrıca] yasal itiraz hakkı bulunmayışına dair soru işaretleri uyandırmaktadır" diyerek kaygılarını dile getirdi.³⁷ Ahmet Türk Kriz Grubu'na şunları söyledi:

Muhbirlerin benim belediyemden PKK'ya para aktarıldığı bilgisini verdikleri iddia ediliyor. Halbuki biz bütün ihaleleri açık ve şeffaf şekilde yaptık. Düzenli olarak teftiş ediliyorduk. Hiçbir usulsüzlük yoktu. Ayrıca işçilerin maaşlarından kesinti yapıp PKK'ya gönderdiğimizizi söylediler. Tamamen asılsız bir iddia. PKK'ya yakın kişileri işe aldığımızı iddia ettiler ama bölgede her ailede öyle ya da böyle PKK'ya yakın bir kişi vardır, o yüzden böyle bağlantılar bulmak istiyorlarsa her zaman bulabilirler... PKK bizim belediyemize ait bir ilaçlama kamyonunu bir saldırıda kullandı. Ben bu kamyon ile irtibatımızın kesildiğini olaydan saatler önce Ankara'ya bildirmiştim. Yine de beni sorumlu tuttular.³⁸

HDP yerel ofisleri bu gibi suçlamaların kimliği bildirilmeyen muhbirler tarafından yapıldığını, çünkü faaliyetlerin ve hesapların incelenmesi sonucu hiçbir hata bulunamadığını öne sürüyor. Eski bir belediye çalışanı, kendisinin de sözde bir muhbirden gelen bilgilere dayanarak işten çıkarıldığını söyledi "ama biz bunun

³⁴ Nusaybin, Darğeçit, Derik, Mazıdağı, Kızıltepe, Artuklu ve Ömerli belediyeleri devletin atadığı kayyımlar tarafından yönetilmektedir. Yeşilli ve Midyat ise AKP yönetimindedir.

³⁵ "Ahmet Türk tutuklandı", *Sabah*, 24 Kasım 2016. Kaya 31 Ağustos'ta PKK'ya destek suçlamasıyla görevden alındı, 2 Eylül'de tutuklandı, serbest bırakıldı ve 26 Ocak 2017 tarihinde bu kez belediye eşbaşkanıyla birlikte tekrar tutuklandı.

³⁶ "Kayyım atanan belediyelerde KHK eliyle işçi kıyımı", *Evrensel*, 22 Kasım 2016. "KHK ile Kayapınar ve Nusaybin belediyelerinde personelin yarısı gitti", *Hürriyet*, 22 Kasım 2016.

³⁷ "Report on the human rights situation in South-East Turkey" ["Türkiye'nin güneydoğusundaki insan hakları durumuna ilişkin rapor"], Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BM İHYK), a.g.e., s. 23.

³⁸ Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

tamamen keyfi olduğuna inanıyoruz. Gizli muhbir dayanağı sadece kanıt göstermeden işlem yapılabilmesinin bir yolu”.³⁹

HDP, Kürt hareketinin başlıca yasal siyasi aktörü olsa da yerel yönetim/belediye düzeyinde faaliyet gösteren kardeş partisi DBP daha sertlik yanlısı olmakla biliniyor ve partinin PKK ile daha yakın bağları olduğu iddia ediliyor. Çeşitli ılımlı HDP temsilcileri bölgedeki DBP'li belediyelerde görevli bazı PKK sempatanlarının özerklik ilan ederek, belediye personelinin militanlara yardım etmesini sağlayıp maddi ve lojistik destek temin ederek “özsavunmaya” yönelik şiddeti kışkırttığını ve militanlarla ortak hareket ettiğini söylüyorlar. Bunun da seçilmiş temsilcileri görevden almak için devlete mazeret sağladığını öne sürüyorlar.⁴⁰

İşlerini kaybetmekle kalmayan, aynı zamanda mesleklerinden de ihraç edilen birçok insan başka iş bulamadıkları için geçimlerini sağlamak ve çocuklarını okula göndermekte zorlanıyor.⁴¹ Bu çalışanlardan biri, görevden alınmaya karşı yapılacak itirazlar için oluşturulan sürecin bir türlü rayına oturtulmadığını ve tekrar tekrar yeni başvurular yapmış olduklarını söylüyor; en son Ocak ayında duyurulan OHAL komisyonu ise henüz kurulmuş değil.⁴² Özellikle darbe girişimi sonrasında çok sayıda savcı ve hakim ihraç edilmesi ve avukatların terör suçlarıyla ilgili davaları almakta gönülsüz davranmaları nedeniyle yargı süreçlerinin çok yavaş işlediği düşünüldüğünde, hukuki çözüm yollarına duyulan güvenin çok zayıf olduğu söylenebilir. Bir de elbette mahkemede açılacak davalar maliyetli. HDP'ye sempati duyan yerel halk bunu kendilerine yönelik bir “ceza” olarak algılıyor. İşten çıkarılan bir belediye çalışanı şunları söyledi:

Bence bütün bunlar bizim uzun süre AİHM'ne [Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi] başvurmamıza mani olmak için yaratılan engeller, süreci yavaşlatma

³⁹ Kriz Grubu söyleşisi, işten çıkarılan belediye çalışanı, Mardin, Ocak 2016.

⁴⁰ Kriz Grubu söyleşileri, HDP ve DBP temsilcileri, Nusaybin, Mardin, Şubat 2017. Başkaları ise Kürt hareketinin kontrolündeki yapılara sızma pratiğini yine devlete dayandırıyor: “2014'te devlet savaşın yeniden başlaması için hazırlık yapıyordu.... PKK'ya sızdılar. PKK'lıların çocukları batıda üniversiteye gittiklerinde devlet onları yanına çekti. Çocuklar menfaat için kendilerini sattı. Sonra da devlet onlara bölgede PKK'ya atfedilebilecek eylemler yaptırdı. Ayrıca [devlette bazı kişiler] PKK üyelerine çalacakları otomobillerin yerleriyle ilgili bilgi sızdırdı. Bir kamyon çalındı, üzerine bomba yüklendi ve patlatıldı. Sonra da bu olaylar seçilmiş belediyelere kayyım atamak için mazeret olarak kullanıldı”. Kriz Grubu söyleşisi, Mardin Büyükşehir Belediyesi eski çalışanı, Mardin, Şubat 2017.

⁴¹ Kriz Grubu söyleşisi, işten çıkarılan belediye çalışanı, Mardin, Ocak 2016.

⁴² “Sendikamız anayasa mahkemesine başvurmamıza yardımcı oldu. Sonra 13 Aralık 2016'da valiliklerde haksız yere işten çıkarıldıklarını düşünen memurların başvurabileceği komisyonlar kurulacağı ilan edildi. Bu yerel komisyon kuruldu. Bunun sonucunda bütün başvuru sürecine sıfırdan başlamak zorunda kalındı; yeni dilekçeler verilmesi gerekti. Başvurularımız yeni görevliler tarafından tekrar ele alındı”. Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017. Ocak 2017'de hükümet meslekten çıkarılma gibi olağanüstü hal kararnamele kapsamında alınan kararlara itiraz edilebilmesi için bir itiraz komisyonu kuracağını açıkladı. Bu genel olarak Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu'nun olağanüstü hal kapsamında kabul edilen kanun hükmündeki kararnameler bağlamında insan haklarına daha fazla koruma sağlanması yönündeki görüşüne bir yanıt olarak düşünülmüştür. “Appeals commission established for state of emergency actions” [“Devletin OHAL kapsamındaki uygulamaları için itiraz komisyonu kuruldu”], *Hürriyet Daily News*, 23 Ocak 2017. Ancak, kararnamede çıkan hükme rağmen komisyon henüz kurulmamıştır. Adalet Bakanı yakında kurulacağını bildirmiştir. “Bakan Bozdağ: OHAL komisyonu bu hafta kurulabilir”, *Akşam*, 22 Mart 2017.

ve zaman kazanma çabaları. Ayrıca bizde yılgınlık ve bıkkınlık yaratma çabaları. Bu bölgede biz zaten fiili olarak olağanüstü hal durumunda yaşıyorduk, şimdiyse OHAL'in OHAL'ini yaşıyoruz.⁴³

HDP Mardin İl Başkanlığı'ndaki bir görevli baskı ve yargılamaların sonuçlarını şöyle betimledi:

Bizim partide çalışanların çoğu cezaevinde. Burada kişi başına düşen polis sayısı akıl almaz derecede arttı. Cezaevinde olmayanlarımız sürekli gözdağı ve taciz ile karşı karşıya. Parti toplantılarımızı yasadışı olduğu gerekçesiyle dağıtıyor ve parti ofisimizde arama yapıyorlar. Olağanüstü hali gerekçe göstererek her tür toplantıyı dağıtıyorlar. Kendimizi ifade edemiyoruz ... Güvenlik güçleri 16.000 adet bastırdığımız 2017 takvimimizi topladı çünkü kapağında Demirtaş'ın resmi var. Neden bu kadar baskı uyguluyorlar? Amaç halkı vazgeçirmek, ... susturmak, marjinalleştirmek, suç isnat etmek. Merkezimizle saha arasındaki bağı koparmak ... istiyorlar. Bu yüzden parti çalışanlarımızı tutukluyorlar. Bizler diktatörlüğün önünde duran tek gücüz ve cumhurbaşkanının iktidarını konsolide edebilmesi için ... bizim vazgeçmemizi istiyorlar.⁴⁴

Mardin HDP milletvekili Mithat Sancar da sahadaki seçmenlerle aralarındaki teması sürdürmenin çok zor olduğunu doğruladı, sebep ise belediye başkanlarının, HDP ilçe temsilcilerinin ve partiye yakın sivil toplum kuruluşlarındaki aktivistlerin tutuklu olması. Normalde seçmenlerle toplantıları ve Ankara'dan gelen HDP milletvekillerinin ziyaretlerini düzenleyen kişilerdi bunlar.⁴⁵

HDP ve DBP'nin faaliyetleri ciddi biçimde kısıtlanmış olsa da bunun seçmenlerin sadakati üzerindeki etkisinin ne olduğuna dair karşıt görüşler mevcut. İşten çıkarılan çalışanlar artık bolca buldukları boş zamanlarında parti için çalışmaya devam ettiklerini ve Kürt hareketinin temsilcilerine halk desteğinin azalmak bir yana, daha da arttığını ifade etti. Bunun tersine, AKP temsilcileri ve devlet yetkilileri PKK'yla suç ortaklığı yaptıkları ya da doğrudan destek verdikleri için seçilmiş temsilcilerine kızgın olan HDP ve DBP destekçilerini tedricen kendi taraflarına çektiklerini belirtiyorlar. Kürt hareketinin temsilcilerinin görevden alınması sonrasında Mardin ve bölgenin diğer şehirlerinde ciddi protesto gösterileri olmamasını da buna bağlıyorlar. Ancak daha yakından bakıldığında halkın sessizliğinin en önemli nedeninin yasakçı ortam olduğu anlaşılıyor; gerçekten de bazı unsurlar arasında marjinalleştirilmenin – beklenenin aksine – harekete verilen desteği sağladığı söylenebilir.

Muhalefet edilmesi ve karşıt görüşlerin dile getirilme imkanının ne kadar daraldığı ve muhalefeti harekete geçirebilecek kişilerin baskı altında veya cezaevinde buldukları göz önünde bulundurulursa, halkın gerçek hissiyatını tartmak kolay değil. HDP destekçilerine göre suskunluğun asıl sebebi kovuşturmayla uğrama korkusu ve gösterilerin olumlu bir değişiklik getireceğine inanılmaması. Protesto gösterileri düzenleyen ya da açıklama yayınlayan yerel halktan bazıları işlerinden atıldılar, gözaltına alındılar ya da bağlı oldukları örgütler kapatıldı ve bu da bugün

⁴³ Kriz Grubu söyleşi, Mardin, Şubat 2017.

⁴⁴ Kriz Grubu söyleşi, Mardin, Şubat 2017.

⁴⁵ Kriz Grubu söyleşi, Mithat Sancar, HDP Mardin milletvekili, Ankara, Şubat 2017.

diğerlerini sokağa çıkmaktan caydırıyor.⁴⁶ Bölgede güvenlik güçlerinin yoğun varlığının da caydırıcı etkisi var. Belediye binasının PKK saldırılarına karşı yüksek duvarlar ve tel örgüyle çevrili olması ve etrafını kuşatan tanklar güvenlik hassasiyetinin üst düzeyde olduğunu hatırlatır nitelikte. Bölge sakinlerinden biri belediyenin “işgalciler” tarafından idare edildiği duygusunu şu şekilde dile getirdi: “Her yere o kadar çok bayrak diktiler ki sanki burası önceden Türkiye değildi de şimdi Türkiye’ye kattılar zannedersiniz”.⁴⁷

HDP’nin siyasi çabalarının boşa olduğuna dair hissedilen hayal kırıklığı, aslen Kürt hareketini destekleyen yerel halkta çelişkili bazı eğilimlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bazıları şehir çatışmaları nedeniyle PKK’ya öfke duyuyor ve çatışma ve yıkımın getirdiği yorgunluk nedeniyle çatışmayı sürdürmektense devletin güvenliği sağlamasını ve ekonomik ihtiyaçları karşılama tercih ediyor.⁴⁸ Bölge halkının bu kesimi, son yıllarda kentleşmedeki artış, sağlık ve eğitim olanaklarına erişimin kolaylaşması, devlet ve belediye hizmetlerinin iyileşmesi ile özellikle çözüm süreci devam ederken, daha iyi koşullara kavuştu. Ancak daha ideolojik düşünen, tepkisel gençler için çatışmaların tırmanması ve seçilmiş temsilcilerin görevden alınması silahlı seçeneğin gerekli olduğu hissiyatını güçlendirdi ve PKK’ya katılma motivasyonlarını arttırdı.⁴⁹ HDP Mardin il temsilcilerinden biri şu açıklamayı yaptı: “Seçmenlerimiz bize ‘sizi hiçe sayıyorlar; temsil ettiğiniz insanların iradesi ayaklar altına alınıyor, neden yasal siyaseti bir kenara bırakmıyorsunuz’, diye soruyor”.⁵⁰

Hükümetin HDP’yi marjinalleştirme çabaları kısa vadede partinin örgütlenmesini engelliyor ve kamusal alanda sessiz kalmasına neden oluyorsa da uzun vadede öngörülmeven bazı sonuçlara yol açabilecek bir dinamiği harekete geçiriyor. Baskı ve yargılamalar Kürt hareketine gönül verenler arasında tepkiye neden oluyor: Siyasi kanallar kapandığı için silahlı yöntemlerin meşru olduğuna inananların ve PKK’nın eli güçleniyor. Şiddet yanlısı olmayan Kürt hareketi destekçilerini milli güvenlik için bir tehdit ya da terörist olarak nitelendirmek ya da “düşman” tanımını fazla geniş tutmak hak ihlallerine yol açmakla kalmıyor, aynı zamanda PKK’ya karşı mücadeleye de köstek oluyor. Siyasi kanalların kapatılması ve devletin gerçek tehdidi, siyasi eleştiriden ayırt edebileceğine dair duyulan güvenin azalması, çatışmanın çözümüne yönelik seçenekleri ciddi biçimde sınırlandırıyor.

Kürt kamuoyundaki eğilimlerin Nisan’daki referandum sonuçlarına göre ölçülmesi sağlıklı olmaz. Referandumu az bir farkla kazanmış da olsa, Ankara Türk milliyetçilerinin ve Kürtlerin bazı kesimlerinin yeni hükümet sistemine verdiği desteği, Kürt hareketine karşı benimsediği sertlik yanlısı tavrın onaylanması olarak

⁴⁶ “Eğitim-Sen üyesi 1923 öğretmene 10 Ekim ve 29 Aralık cezası”, Birgün, 1 Mart 2017; “Diyarbakır’daki protestoya müdahale; 26 gözaltı”, T24, 26 Ekim 2016; “Nusaybin’de müdahale: 90 gözaltı”, CNN Türk, 2 Şubat 2016; “Kayyım atamasını protesto edenlere polis müdahalesi ... Gözaltılar var, *Cumhuriyet*, 11 Eylül 2016.

⁴⁷ Kriz Grubu söyleşisi, yerel işletme sahibi, Mardin, Şubat 2017. “Korku ve hayatta kalma kaygıları – ekonomik ve kişisel güvenlik – insanların sokağa çıkmamasının nedenleri”. Kriz Grubu söyleşisi, Mithat Sancar, HDP Mardin milletvekili, Ankara, Şubat 2017.

⁴⁸ Kriz Grubu söyleşisi, Ahmet Türk, Mardin, Şubat 2017.

⁴⁹ Kriz Grubu söyleşisi, Mithat Sancar, HDP Mardin milletvekili, Ankara, Şubat 2017. Siyasi görüşleri ifade etmenin ya da muhalefetin işe yaramadığı duygusunun PKK’ya katılımın artmasına neden olduğu görüşü Mardin’de Kriz Grubu’nun yaptığı diğer söyleşilerde de desteklenmiştir.

⁵⁰ Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

yorumladı. Kürtlerin çoğunlukta olduğu illerden gelen “evet” oyunun Kasım 2015 seçimlerinde AKP'ye verilen oylardan ortalama olarak yüzde 10 daha yüksek olması bugün bu politikayı daha fazla Kürtün desteklediği iddiasını güçlendirdi. Ancak, farklı dinamikleri olan bu iki seçimi birbiriyle kıyaslamının metodolojik sakıncaları var.⁵¹ Referandumda oy kullanma oranı bu illerde genel seçime göre daha düşüktü.⁵² Bazı illerde beklenenden daha yüksek “evet” oyu çıkması yoğun baskılara karşın “hayır” oyu kullanan hatırı sayılır bir çoğunluğun göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Usulsüzlük iddialarının dile getirildiği bu hassas ortamda Ankara “hayır” oyu kullanan seçmenlerin dışlandıkları ve ötekileştirildikleri duygusunu arttıracak yorum ve söylemlerden kaçınmalıdır. Ayrıca devlet baskıları ve seçim ihlalleri ile ilgili şikayetlerin şeffaf bir şekilde araştırılması da önemlidir.⁵³

Bazı Kürtler, Kürt sorununu ancak daha fazla yetkiyle donatılacak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çözebileceğine inanıyor ve Erdoğan'ın yapıcı bir gündeme geri dönmesini bekliyor. Ancak büyük bir kesim de Erdoğan iktidarda olduğu sürece çatışmalardaki tırmanışın son bulacağına inanmıyor ve PKK'nın daha yoğun saldırılar düzenleyeceği beklentisini taşıyor.

B. Belediye Hizmetleri ve Temsiliyet – Güven ve Kayımlar

Siyasi temsilcilerin görevden alınmaları DBP'ye oy veren yerel halkta ciddi öfke ve kaygılara yol açsa da devletin atadığı kayımlar bazı altyapı projelerini hızlandırılmış şekilde hayata geçirdi. Mardin büyükşehir ve Nusaybin ilçe belediyelerinde yetkililer yaşam koşullarının DBP'siz iyileşebileceğini göstermeye çalışıyor. Bu açıdan kayyım tarafından yönetilen belediyelerin merkezi devlet kurumlarıyla daha yakından çalışabilmeleri, daha fazla finansmana ulaşabilmeleri ve kararların alınmasında daha etkin davranabilmeleri de onlara yardımcı oluyor. Ancak kayımlar genellikle hizmet etmekle sorumlu oldukları halkın güvenini kazanamıyor ve ağır güvenlik önlemleri ve dil engeli nedeniyle (özellikle de Kürtçe bilmeyen yüksek kademelerdeki görevliler) kendilerine erişim sınırlı. Ayrıca kadınların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tasarlanmış DBP belediye hizmetleri de önemli ölçüde zayıflamış durumda.

⁵¹ Bölgedeki oy kullanma örüntülerini değerlendirirken 2015 genel seçimleri yerine daha geniş bir zaman dilimi göz önünde bulundurulursa “evet” oyu hükümet açısından büyük bir ilerleme olarak görülmeyecektir. Referandumda çıkan “evet” oyu AKP'nin Mart 2014 yerel seçimlerinde aldığı desteğe yakındır.

⁵² Bölgede oy kullanma oranının düşük olması da “evet” oyu aracılığıyla AKP'nin gündemine daha fazla destek verildiği izlenimine katkıda bulunmuşa benziyor. Örneğin yüzde 67,6 “hayır”, yüzde 32,4 “evet” oyu çıkan Hakkari ilinde oy kullanma oranı Kasım 2015 seçimlerinde yüzde 89 iken referandumda yüzde 80'e gerilemiştir. Bu referandumu boykot kararından ve/veya çatışma nedeniyle yerinden edilenlerin oy kullanamamış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

⁵³ Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), HDP ve MHP'deki muhalifler oyların yaklaşık yüzde 37'sinde hile yapıldığını iddia etti. Yaptıkları itirazı tetikleyen gelişme Yüksek Seçim Kurulu'nun son dakikada resmi damgası olmayan oyları da kabul etme kararı oldu. Bu kararı eleştiren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Uluslararası Referandum Gözlem Misyonu ilk bulgularında referandumun “uluslararası standartların gerisinde kaldığını” belirtti. 17 Nisan günü Türk Dışişleri Bakanlığı AGİT'in bulgularını “tarafı” ve “kabul edilemez” olarak nitelendirdi. www.osce.org/odihr/elections/turkey/311721?download=true; “Turkish foreign ministry slams observer report”, *Hürriyet Daily News*, 17 April 2017.

Bugün ilçe belediyesini kayyım olarak yöneten Nusaybin Kaymakamı Ergün Baysal DBP dönemine göre yerel yönetimin çok daha iyi çalıştığını söyledi:

Aynı bütçeyle çok daha fazla şey yapabiliyoruz. Örneğin temizlik için 100 kişiye maaş ödüyorlardı ama bunlardan ancak yarısı bu işi yapıyordu. Biz Nusaybin ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ni kardeş belediye yaptık. Örneğin Kocaeli, Nusaybin'de dört yeni parkın yapılmasına ortak oldu. Buradaki personele bilgi aktarımı yapıyorlar. İhtiyaç duyulduğunda teçhizat ve personel paylaşıyorlar. Birçok yeni projemiz var; spor tesisleri, bir taziye evi, bir cami, bir manastır, yürüyüş yolu inşa ediyoruz, aydınlatmayı iyileştirdik ve kanalizasyon, su ve yol altyapısını geliştirdik. Personelimiz daha az sayıda ama işe alımlarımızı liyakate dayalı olarak yapıyoruz, HDP ise kendine destek verenleri seçiyordu. Merkezi devlet kurumlarıyla daha iyi eşgüdüm yapabiliyor, böylece daha verimli olabiliyoruz.⁵⁴

Baysal ilk altı ayın çalkantılı geçtiğini, sonuçları görmek için henüz fazla erken olduğunu sözlerine ekledi ve asıl farkın yeni projelerin tamamlanacağı gelecek altı ayda görünür hale geleceğini belirtti. "Hizmetlere bakarak bizi değerlendiren halk kendi seçtikleri belediyeye göre daha fazla hizmet sunduğumuzu görecek".⁵⁵ Gerçekten de böyle olabilir. Kriz Grubu Ocak 2016'da Diyarbakır'da devlet kurumlarıyla, DBP'li belediyeler arasında işbirliği olmamasının sunulan hizmetleri önemli ölçüde etkilediğini gözlemlemişti. Devlet hizmet performansıyla Kürt hareketinin ideolojik düşünen, kendini adanmış destekçilerini kazanamayacağını biliyor ama geçmişte HDP'ye oy veren, ancak yaşam koşulları iyileşirse Ankara'daki siyasi yönetime daha olumlu bakabilecek yurttaşlara hitap etmeye çalışıyor. Yoğun güvenlik nedeniyle yerel halkın belediye binasına girmesi zor olsa da bu durumu gerektendirmek zor değil: "Gerçek bir tehlike var. Güvenliğin gevşek olduğu yerlere PKK saldırıyor!"⁵⁶

Ancak atanmış kayyımların tüm çabalarına rağmen, belediye hizmetlerinin bazı yönleri kaçınılmaz olarak daha zayıf kalıyor. Bunun nedeni işe çok sayıda yeni personel alınmasıyla kurumsal belleğin kaybolması; yeni personel ise genellikle yerel bağlamı bilmeyen, hizmet verdikleri halka ya da yere bağlılık duymayan ya da kendi geleceklerini ilçenin kaderiyle bir arada düşünmeyen kişilerden oluşuyor.⁵⁷ Yerel halk, seçilmiş temsilcilerinin görevde olduğu zamanda yaptıkları gibi rahatça belediye binasına girip memnun olmadıkları hizmetleri şikayet edemedikleri için hayıflanıyor. Özellikle kadınların belediyeye gelme konusunda daha gönülsüz oldukları göze çarpıyor. Kürtçe hizmet sunulmaması da halkın erişimi önüne ilave engeller getiriyor.

HDP ve DBP cinsiyet kotası uyguladıkları ve yönettikleri belediyelerde işe çok sayıda kadın personel aldıkları, anne ve üreme sağlığı, aile içi şiddet ve/veya kredi olanaklarına erişim konusunda faaliyetler yürüttükleri için kadın seçmenler belediyedeki personel değişikliğinden erkeklere göre daha fazla etkilenmiş durumda.

⁵⁴ Kriz Grubu söyleşi, Kaymakam Ergün Baysal, Nusaybin, Şubat 2017.

⁵⁵ A.g.y.

⁵⁶ Kriz Grubu söyleşi, güvenlik bürokratu, Ankara, Şubat 2017.

⁵⁷ Kriz Grubu söyleşi, yerel gazeteci ve HDP temsilcileri, Mardin, Şubat 2017.

Genel olarak eski kadroların kurdukları ağlar ve sosyal politikalar hemen hemen işlevini yitirmiş durumda.

Bölgedeki 96 HDP'li ve DBP'li kadın belediye eşbaşkanı görevden alındı. Bunlardan 35'i hakkında genellikle PKK'ya yardım ve yataklık suçlamasıyla tutuklama emri çıkarıldı; cezaevinde bulunan 84 belediye eşbaşkanından 32'si kadın.⁵⁸ Birçok belediyede kadın çalışanlar işten çıkartıldı ya da yetkilerinin daha az olduğu görevlere kaydırıldı. Kayyım atanan ilçelerin çoğunda kadın merkezleri kapatıldı ya da faaliyetleri durduruldu.⁵⁹ Bu durum Nusaybin'de de böyle. İlçenin kadın belediye eşbaşkanı Sara Kaya, Mart 2016'da "silahlı bir gruba üye olmak" ve "bu grup adına suç işlemek" suçlarından 5 yıl hapis cezasına ve "halkı kin ve nefrete sevk etme" suçundan bir yıl üç ay hapis cezasına çarptırıldı ve halen cezaevinde.⁶⁰

Mardin büyükşehir belediyesinin eski bir kadın çalışanı şunları anlattı: "Büyükşehir belediyesinde kadın merkezinin başına bir erkek getirdiler. Belediyede çalışan kadınların sayısını yüzde 80 azalttılar".⁶¹ Bu çalışan, kadın personel bulunmamasının kadınların aile içi şiddet konusunda resmi şikayette bulunmasını engelleyeceğinden endişeli. Aynı çalışan ayrıca merkezin adının hükümetin toplumsal cinsiyet rollerine karşı benimsediği muhafazakar, basmakalıp yaklaşımı yansıtabilecek biçimde "aile merkezi" olarak değiştirildiğini de ifade etti. Bu yaklaşım kadın meselelerini yalnızca çocuk doğurma ve evliliğe indirgemekte ve ailenin bütünlüğünü ve muhafazakar değerleri kadınların bireysel hak ve özgürlüklerinin üzerine çıkarmaktadır.⁶² Ayrıca HDP destekçileri devletin atadığı kayyımların işe aldığı kadınların çoğunlukla diğer illerden bölgeye görevli olarak gelen memur ya da polislerin eşleri olduğundan, toplumsal dokuya yabancı olduklarından ve belediyecilik konusunda deneyimsiz ve eğitimsiz olduklarından kuşku duyuyorlar.⁶³

Kadınların aile sorunlarını evin dışına taşımakta çok hassas davrandığı gerçeği göz önüne alındığında, halkın güvendiği belediye görevlilerinin işten çıkarılmaları kadınların aile içi şiddetle karşı karşıya kaldıkları ya da başka herhangi bir desteğe ihtiyaç duydukları zamanlarda yardım arayışına girmeleri açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Kadınlar polise gitmekten daha da çok korkmaktadır çünkü genellikle emniyet çalışanları toplumsal cinsiyet konusunda bilinç sahibi değildir ve genel olarak devletin terörle mücadele aygıtının bir uzantısı olarak görülmektedirler.⁶⁴

⁵⁸ "Parti Bilgi Notu, 04.04.2017" HDP, Kriz Grubu telefon görüşisinde teyit edilmiştir, HDP meclis danışmanı Selahattin Gezer, 4 Nisan 2017.

⁵⁹ "Kayyum, kadınlar ve 8 Mart", T24, 8 Mart 2017. Kadın merkezleri aile içi, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalan kadınlara hukuki ve psikolojik destek sağlıyor, haklarıyla ilgili eğitimler veriyor ve el sanatları ya da pazarlama gibi beceriler kazanmalarına yardımcı olacak programlar yürütüyordu. Kadınlara kamu hayatına katılma fırsatını verip bir güvenlik ağı/destek sistemi işlevini yerine getiriyorlardı. "Kayyumlar kadın kazanımlarını nasıl etkiliyor", HDP Raporu, Ekim 2016.

⁶⁰ "Nusaybin Belediye Başkanına 'özyönetim' cezası: Altı yıl üç ay hapis", Diken, 10 Mart 2016.

⁶¹ Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

⁶² Kriz Grubu söyleşisi, belediye eski çalışanı, Mardin, Şubat 2017.

⁶³ Kriz Grubu söyleşileri, ilçe sakinleri, Mardin, Şubat 2017.

⁶⁴ "... Kürt kökenli kadın yurttaşlar aile içi şiddeti kendi toplumlarının dışında konuşmaya gönülsüzler ama aynı zamanda işe polis karıştığında bunun şiddeti ve altında yatan kültürel, sosyal ve ekonomik nedenleri ... çözüme kavuşturmadan daha fazla Kürt erkeğinin cezaevinde yatmasına

Kadınlar bugün Nusaybin'de çok kırılgan bir konumda ve belediyelerde kadın temsilcilerin bulunmasının sağladığı güvenlik ağı en kötü zamanda ortadan kalkmış durumda. Çatışma sonrası dönemde aile içi şiddet oranlarında artış yaşanması riskinin yakından takip edilmesi ve çok geç olmadan yetkililerin şehir planlaması olsun, istihdam yaratılması ya da psiko-sosyal destek sağlanması olsun, kamuya yönelik yapılan her tür faaliyete halkın güvendiği bölge kadınlarını dahil etmeleri elzemdir.⁶⁵

Devlet, temsilcilerini görevden aldığı halk kesimlerine etkin belediye hizmeti götürmeye çalışsa da kalitesi ne denli yüksek olursa olsun, bu hizmetlerin halkın kendi seçtikleri yetkililer tarafından yönetilme hakkının çiğnenmesini telafi etme olasılığı düşük. En ideal çözüm yerelde yeniden seçim yapılması ve devletin gözünde PKK ile işbirliği yaptığı için lekelenen temsilciler yerine yenileri seçilmesi olabilirdi. Seçim yapılmadığı sürece belediyeleri yöneten kayyımların ve yerel devlet kurumlarının karar verme sürecinde daha kapsayıcı davranmaları ve hizmet sundukları halkın katılımını daha bilinçli ve sistemli bir şekilde sağlamaları gereklidir.

neden olacağından korkuyorlar. "Report on the human rights situation in South-East Turkey" ["Türkiye'nin güneydoğusundaki insan hakları durumuna ilişkin rapor"], Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BM İHYK) a.g.e., s. 16.

⁶⁵ Yapılan danışma toplantılarında kadınlar, çatışma sonrası dönemde aile içi şiddetin artışına dair kendi deneyimlerinden söz etmiş, buna katkıda bulunan en büyük faktörün hukukun üstünlüğünü gözetecek kurumların zayıflığı ya da hiç bulunmayışı olduğunu açıklamıştır. "2015 BM barış inşası mimarisi gözden geçirme süreci uzlaşmanın önemini vurgulamış ve çatışmanın uzun dönemdeki travmasının giderilmesi ve toplumsal şiddet eğiliminin azaltılmasının önemine dikkat çekmiştir; bu sorunlar çözüme kavuşturulmadığında genellikle barışın inşası döneminde aile içi şiddet oranlarındaki artışla gün yüzüne çıkmaktadır".

[www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20\(1\).pdf](http://www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20(1).pdf)

C. Kürt Hareketine Alternatif Başka Bir Hareket Rağbet Görebilir mi?

Ankara sık sık PKK ile dolaylı bağı dahi olmayan Kürt aktörleri destekleyerek kimliklerinin siyasi boyutta temsil edilmesini isteyen Kürtler için alternatif yaratmaya çalışmaktadır.⁶⁶ Yerel kaynaklar ve Ankara'daki resmi yetkililere göre bu HDP'nin marjinalleştirilmesi yaklaşımının bir parçasıdır. Bölgede bu gelişmelere işaret eden bazı belirtiler vardır. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin Kuzey Irak'taki partisinin operasyonel olarak bağımsız bir kolu olan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP) 49 yıl sonra 2014'te yeniden kuruldu. Kağıt üzerinde PKK ya da HDP'den daha radikal talepler dile getirenler de dahil olmak üzere diğer yasal ama küçük Kürt siyasi partileri (PAK, PSK, Hak-Par, PAKURD, Azadi hareketi, Hüda-Par, vb.) önemli aşiret temsilcileri ve dini liderlerle gayri resmi çalıştaylara katılmak üzere davetler almıştır.⁶⁷ Bu girişimde yer alan bazı yerel paydaşlar hükümetin birlikte çalışabileceğini düşündüğü nüfuzlu ama muhafazakar bazı HDP temsilcilerinin de zaman içinde bu platforma katılmayı düşünebileceğini belirtiyor. İlgili toplantılara katılan önde gelen bir aşiret üyesi ve eski köy korucusu şunları söylüyor:

Amacımız arkasında silahlı güç olmayan ama bölge halkı için alternatif olabilecek yeni bir Kürt hareketi başlatmak. Kürt seçmenlerin yaklaşık yüzde 80'i HDP'ye oy veriyor çünkü karşılarında başka *Kürt* alternatif yok [vurgu eklenmiştir]. Bir rakip oluştuğunda [Kürtler] silahsız bir alternatif olduğunu görürlerse ona destek vereceklerdir. ... Barzani bölge halkı için önemli bir kişidir. Onları bu alternatif partiye destek vermeleri için mobilize edebilir.⁶⁸

Devlet temsilcileri "HDP ve PKK'yı Kürt kimliğinin tek temsilcileri olarak görünmekten çıkaracak aktörler yaratılmasının" düşünülmekte olduğunu teyit ediyor.⁶⁹ Yetkililere göre bu "PKK dostu" HDP'nin tekeline kırmanın bir yolu olarak görülüyor.⁷⁰ Ancak gerçek bir toplumsal tabanı olmadan böyle bir girişim mevcut koşullar altında fazla rağbet görmeyecektir ve hem Kürtler arasında gerilim yaratma hem de Kürt hareketinin destekçileri tarafından Ankara'ya daha fazla düşmanlık beslenmesi riskini beraberinde getirecektir.

Barzani Türkiye'de daha ziyade muhafazakar Kürtler arasında saygı görmektedir ancak kısa vadede gerçek bir toplumsal tabanı olmadığı, diğer partiler/bileşenler arasında görüş ayrılıkları olduğu ve HDP, DBP ve PKK'nın baskın durumda olduğu düşünüldüğünde ortaya çıkacak yeni bir Kürt siyasi aktörün belirleyici bir siyasi etkisinin olabileceği pek muhtemel görünmemektedir. Eğer farklı Kürt aktörlerin oluşturacağı gevşek bir koalisyon yaratılırsa halihazırda AKP'ye oy veren muhafazakar Kürtleri kendine çekmesi ihtimal dahilindedir; daha geniş ölçekte devletin alternatif bir hareket yaratmak için harcayacağı her çaba Kürt hareketi

⁶⁶ "Bölgede yeni partiler çıkacak", dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik tarafından yapılan açıklama, *Hürriyet*, 17 Kasım 2016.

⁶⁷ "Türkiye KDP 49 Yıl Sonra Yeniden Kuruldu, Haberler, 19 Ocak 2014. "Could an alternative Kurdish party succeed in Turkey?" ["Türkiye'de alternatif bir Kürt partisi başarılı olabilir mi?"], *Al-Monitor*, 27 Haziran 2016.

⁶⁸ Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

⁶⁹ Kriz Grubu söyleşisi, güvenlik bürokrati, Ankara, Şubat 2017.

⁷⁰ Kriz Grubu söyleşileri, devlet yetkilileri, Ankara, Şubat 2017.

destekçileri tarafından kuşkuyla karşılanacak ve PKK tarafından ciddi tehditlere maruz kalacaktır. Yine de bazı uzmanlar Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kürtlerin anadilde eğitim gibi geçmişten gelen meşru bazı taleplerine cevap vermeye hazır olması halinde alternatif bir aktörün rağbet görmesinin mümkün olabileceğine inanmaktadır.

Küçük bir Sünni İslamcı Kürt partisi olan Hüda-Par'ın (Hür Dava Partisi) referandum sırasında "evet" kampanyasına açık destek vermesi, siyasi liderlerin alternatif Kürt oluşumlarıyla ilişkilerini geliştirme çabalarının bir yansıması olarak görüldü.⁷¹ Referandum gecesi İstanbul'da yaptığı konuşmada Erdoğan özellikle Hüda-Par'a desteğinden dolayı teşekkür etti. Bu da bu partiyle daha fazla işbirliği öngörüldüğüne olan inancı güçlendirdi.⁷²

⁷¹ Hüda-Par, 1980'ler ve 1990'larda Türkiye'nin güneydoğusunda PKK ve İslamcı örgütlere karşı gerçekleştirilen suikast, adam kaçırma ve infaz olaylarına karıştığı iddia edilen Kürt Hizbullahı'nın yasal devamı olarak tanınmaktadır. Kürtlerin ağırlıkta olduğu bazı illerde "evet" oylarının beklenenden daha yüksek çıkması kısmen Hüda-Par'ın desteğine bağlanabilir. Bu parti 2014 yerel seçimlerinde güneydoğuda yalnızca 90.000 kadar oy almış olsa da bölgede kırsal alanlarda hatırı sayılır bir varlığı bulunmaktadır ve bu da "evet" oylarının artmasında ve devletin baskı ve yargılamalarıyla eli kolu bağlanan Kürt hareketine alternatif bir söylem oluşturulmasında rol oynamış olabilir.

⁷² "Erdoğan'dan Hüdapara Teşekkür", 16 Nisan 2017, www.youtube.com/watch?v=805AdFY97Ho.

IV. Kayıpların Telafisi

A. Evlerin ve Hayatların Yeniden İnşası

Yukarıda belirtildiği gibi Mart ile Haziran 2016 arasında Nusaybin'in on beş mahallesinden altısında 30.000 kişinin yaşadığı 6.000 kadar bina ağır hasar gördü ya da yıkıldı.⁷³ Bölge halkı binaların büyük bir kısmının güvenlik güçleri tarafından operasyonlar sona erdikten sonra kasten yıkıldığına inanıyor. Birçoğu bu mahallelerin dümdüz edilmelerinin gereksiz ve orantısız olduğunu ve burada yaşayanları Kürt siyasi hareketine ya da PKK'ya destek verdikleri için cezalandırmayı amaçladığını düşünüyor.⁷⁴ Bir ilçe sakini şunları ifade etti:

Çatışmaların yaşandığı mahallelerdeki binaların ancak yüzde 5'i çatışmalarda hasar gördü. Buna rağmen asker gelip diğer bütün binaları yıktı. Bu gereksizdi. Bizi cezalandırmaya çalışıyorlar.⁷⁵

Yetkililer, binaların çoğunun çatışmalar sırasında hasar gördüğünü ama diğer bazı binaların daha sonra yaşanmayacak halde oldukları ya da PKK militanları tarafından bomba yerleştirildiği ya da altına tünel kazıldığı için yıkılması gerektiğini belirtti. Bir yetkili, "Enkazın kaldırılması sırasında güvenlik güçlerimiz evlere yerleştirilen patlayıcılardan günde yaklaşık 70 adet imha ediyordu. Nusaybin'de sürecin bu kadar uzamasının başlıca nedenlerinden biri buydu", açıklamasını yaptı.⁷⁶

Nusaybin'in yeniden inşası için hazırlanan planlar Çevre ve Şehircilik Bakanı Mehmet Özhaseki'nin Nusaybin'e geldiği 6 Aralık günü duyuruldu. Özhaseki, ilçede yaptığı konuşmada "... şimdi hükümetin merhametli yüzünü gösterme zamanı geldi; sıra inşa ve ihya faaliyetine geldi" açıklamasını yaptı. O gün bakanlık ilçenin güneyinde Suriye sınırıyla bitişik Zeynel Abidin mahallesinin bir "güvenlik koridoruna" dönüştürüleceğini ve burada yıkılan binaların yerine yenilerinin yapılmayacağını duyurdu.⁷⁷ Devlet yetkilileri mahallenin arkeolojik sit alanı ilan edildiğini ve konut yapımına uygun olmayacağını ifade ettiler.⁷⁸ Ayrıca resmi makamlar diğer mahallelerin yeniden inşasında, önceden PKK'nın yığınak yapmasını, mahallelere nüfuz edip güvenlik güçleriyle çatışmaya girmesini mümkün kılan dar sokakların ve düzensiz yapılaşmanın da tekrarlanmayacağını vurguladılar.⁷⁹

⁷³ Kriz Grubu söyleşileri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri, Ankara, Nisan 2017.

⁷⁴ Kriz Grubu söyleşileri, ilçe sakinleri, Nusaybin, Şubat 2017.

⁷⁵ Kriz Grubu söyleşileri, Nusaybin, Şubat 2017.

⁷⁶ Kriz Grubu söyleşileri, Nusaybin Kaymakamı, Şubat 2017; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri, Ankara, Nisan 2017.

⁷⁷ "Bakan Özhaseki Nusaybin'de", Çevre ve Şehircilik Bakanlığı web sitesi www.csb.gov.tr/turkce/?Sayfa=faaliyetdetay&Id=1692. "Bakan Özhaseki Nusaybin'de önemli açıklamalarda bulundu", www.youtube.com/watch?v=ogBZdUUy-Pk&feature=youtube.

⁷⁸ "Bence burada ana hedef sınıra yakın olan binaların temizlenip caddenin yukarısına taşınması. Güvenliği arttırmak istiyorlar". Kriz Grubu söyleşisi, yerel işadamı, Nusaybin, Şubat 2017. Kriz Grubu söyleşileri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, Nisan 2017.

⁷⁹ Mardin'de yerel bir devlet yetkilisi konuyu şöyle ayrıntılandırdı: "Teröristlerin gelip buralara yerleşmesi sonucu ortaya çıkan güvenlik sorununun tekrar yaşanmasını engellememiz gerekiyor. Bu

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri yıkılan evler için tazminat olarak halka üç seçenek sunulacağını açıkladı: Nusaybin'in yıkılan mahallelerinde yeni daire; Nusaybin'in 3 km kadar dışında kurulacak bir "rezerv alanda" eski yaşam tarzlarına uygun ahır/bostanı olan müstakil ev; ve TOKİ tarafından başka illerde yapılan sitelerde sınırlı sayıda daire.⁸⁰ Yeni dairelerin büyüklüğü yıkılan evlerin metre karesi ile eşdeğer olacak. Daha büyük daire isteyen sakinler düşük faizli banka kredisine başvurabilecek. Yeterli sayıda kişi müstakil ev seçeneğini tercih ederse – 135, 160 ya da 185 metre kare yaşam alanı ile 500 metre kare hayvancılığa uygun arazisi olacak şekilde – seçenekleri olacak.⁸¹ Eğer İstanbul, Ankara, Hakkari ya da diğer şehirlere taşınmayı tercih ederlerse, kaybettikleri evin değeri ışığında, ve arada fark varsa bunu ödedikleri takdirde, bu mümkün olacak. Hasar gören ya da yıkılan evlerin sakinleri bu üç seçenekten birini kabul ederek sözleşme imzaladıklarında yıkılan evlerinin değerinin yüzde 12'si oranında kaybettikleri veya hasar gören eşyaları için de ödeme alacaklar.

Kaymakamlık, yerlerinden edilen vatandaşlara, başvurmaları halinde ayda 600 TL sosyal yardım ödemesi yapmış. İçişleri Bakanlığı tarafından kaymakamlıklar aracılığıyla 13.000 kişiye yaklaşık 6,5 milyon TL ödeme yapıldığı açıklandı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yeni konut için sözleşme imzalayan ve yaşadıkları yerlerden taşınmak zorunda kalan ilçe sakinlerine aylık 745 TL kira yardımı sağlamış. Bu sözleşmeler Nusaybin'in merkezinde 8 Şubat'ta açılan Kentsel Dönüşüm Bürosu'nda imzalanıyor. Bakanlık yetkilileri büronun açılışından bu yana günde 100 ila 150 ilçe sakininin burayı ziyaret ettiğini belirtti.⁸²

5 Nisan itibarıyla 183 kişi merkez mahallelerde daire almak için bakanlıkla sözleşme imzalamıştı. Bugüne kadar rezerv alanında müstakil ev tercih eden ya da başka bir şehirde daire isteyen kimse olmamış. Silopi gibi çatışmaların yaşandığı diğer bazı ilçelerdeki deneyimlerinden yola çıkan bakanlık görevlileri devletin sözünde durduğu bilgisi yayıldıkça sözleşme imzalayanların sayısının hızlı bir şekilde artacağını tahmin ediyor. Elinde tapusu olanların (evini kaybedenlerin yaklaşık yüzde 70 ile 80'i) arsa değeri karşılığında da tazminat alacakları, tapusu olmayan sakinlerin ise yeni evleri için tapu alacakları belirtiliyor. Tapusu olanların eski bahçe/ahırlarının değerinin yarısı kadar tazminat almaları öngörülüyor. Sözleşme imzalasın imzalamasın, evlerini kaybeden ilçe sakinlerine Mart ayında 5.000 TL toplu ödeme yapılmaya başlandı.⁸³

Şubat ve Mart 2017'de enkazın temizlenmesi tamamlandıktan sonra 30 Mart'ta Nusaybin'de temel atma töreni yapıldı. Bu tören sırasında Çevre ve Şehircilik Bakanı yılın sonuna doğru yaklaşık 4.500 konutun inşasının tamamlanacağını duyurdu.⁸⁴

yüzden yeniden inşa faaliyeti sırasında gerekli güvenlik önlemleri alınacaktır. Bunlardan biri ilçede ve güvenlik noktalarında geniş yolların yapılması olacaktır". Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

⁸⁰ Kriz Grubu söyleşileri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri, Ankara, Nisan 2017.

⁸¹ "Bakan Özhasseki Nusaybin projesini açıkladı", Nusaybinim.com, 6 Aralık 2016.

⁸² Kriz Grubu söyleşisi, Ankara, Nisan 2017.

⁸³ Kriz Grubu söyleşileri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri, Ankara, Nisan 2017. "Nusaybin'de Eşya Parasının Bir Bölümü Ödenmeye Başlandı", Nusaybinim.com, 9 Mart 2017.

⁸⁴ "Nusaybin'de 4 bin 600 Konutun temeli atıldı", Nusaybinim.com, 30 Mart 2017. "2017 Yılı Bütçe Sunuşu", Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 11 Kasım 2016. Eylül 2016'da Ankara güneydoğu için 2027'ye kadar devam edecek 40 milyar dolarlık bir imar ve ekonomik kalkınma paketi

Merkezi hükümet ve ilçe müdürlüklerinin maddi hasarları tazmin etmek için gösterdikleri özenli çabalara rağmen, halk sürecin fazla uzadığından ve kendilerine verilen vaatlerin somut netice getirmediğinden şikayetçi.⁸⁵ Çoğu yeniden inşa planlarının taleplerini karşılamadığından yakınıyor. Bazıları evlerini kendileri yeniden inşa etmek üzere arsalarını geri almayı ve kendilerine para ödemesini tercih edeceklerini belirtiyor. Bakanlık yetkilileri durumdan etkilenen ilçe sakinlerini kısa mesaj göndererek ve halka açık toplantılarla bilgilendirmeye çalıştıklarını söylüyor, ancak yerel halk iletişimin zamanında yapılmadığını ve tutarlı olmadığını öne sürüyor.⁸⁶ Öyle ki, Kriz Grubu'nun saha çalışması sırasında bazı Nusaybin sakinleri planlara ve nasıl adımların atılacağına dair bilgileri olup olmadığını saha araştırmacılarından öğrenmeye çalışıyordu.

Yerel HDP temsilcileri hükümeti yeniden inşa ve imar faaliyetlerinde güvenlik odaklı bir yaklaşım benimsemekle eleştiriyor. Sürecin tepeden inme biçimde yönetildiğini, ilçe halkının talep ve ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını söylüyorlar.⁸⁷ Ancak Kriz Grubu'nun gözlemleri, devletin özellikle halkın taleplerini ve isteklerini dikkate alma çabası içinde olduğu yönündeydi. Buna rağmen, aşağıdaki sorunlar da tespit edildi: Yeniden inşa faaliyetlerinde güvenlik kaygısı ile evlerin fiziksel olarak yeniden yapımına odaklanılması, ilçenin toplumsal dokusunun ve ekonomik yaşamının canlandırılmasının yeterince göz önünde bulundurulmaması ve psiko-sosyal destek ihtiyacına cevap verilememesi. Nusaybin'deki evini kaybeden ve yakınlardaki Mersin ilinde bir daireye taşınmak zorunda kalan orta yaşlı bir kadın şunu ifade etti:

Ben eskiden burada ailemle, bütün sosyal çevremle beraber yaşıyordum. Yan komşum olan arkadaşlarıma oturmaya gidiyordum. Şimdi herkes dağıldı. Oradaki hayatımı yeniden kurmam imkansız. Bize ev yapmanın kayıplarımızı gidereceğini sanıyorlar ama ya aile, akrabalar, sosyal hayat? ... Biz apartmanlara taşındıktan sonra benim gibi kadınlar dışarı çıkamayacak. Aynı şey buralı olup da başka eve taşınmak zorunda kalan birçok kadının da başına geldi. Aileleri yabancıların arasında dolaşmalarına izin vermediği için kadınlar evde kapalı

benimsendiğini duyurdu. Ayrıca burada 67.000 konut inşa edeceğini ilan etti. "Hükümetten Doğu ve Güneydoğu'ya 140 milyar liralık yatırım programı ...", T24, 4 Eylül 2016. Sosyal merkezler, cami, okul ve kliniklerin yanı sıra Nusaybin'de yeni bir su altyapı sistemi inşa edilecek. İlçedeki yetkililer ilçe merkezinde UNESCO tarafından 2014'ten beri tarihi miras sayılan iki önemli mekan olan tarihi Süryani Mor Yakup Kilisesi ve Zeynel Abidin Camii arasında bir *inanç parkuru* yapılacağını söylüyor. Yetkililer Zeynel Abidin mahallesinin tarihi değeri nedeniyle yeniden imara açılmayacağını belirtiyor. Kriz Grubu söyleşi, Ergün Baysal, Nusaybin Kaymakamı, Şubat 2017 ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri, Ankara, Nisan 2017.

⁸⁵ Nusaybin sakinlerinden biri şu açıklamayı yaptı: "Üç kez büroya gidip dilekçe verdik ama bize sürecin ne zaman başlayacağıyla ilgili bilgi vermediler. Büyük vaatlerde bulunuyorlar ama şu anda yapılan bir şey yok. Bizi çok zor koşullarda bekletiyorlar, ayrıca kira yardımını da durdurdular". Kriz Grubu söyleşi, Şubat 2017.

⁸⁶ Kriz Grubu söyleşileri, Mardin ve Nusaybin, Şubat 2017.

⁸⁷ Mardin'de bir HDP yetkilisi şu açıklamayı yaptı: "Altı mahalle tamamen yıkıldı. Bu aslında bir halkı kültüründen [ve] yaşam tarzından koparma politikasıdır. Bütün imar süreci tamamen tepeden inme biçimde yürütülüyor. Halka yeterince seçenek vermiyorlar, bu altı mahallede apartman daireleri vereceklerini ya da başka bir bölgeden ev vereceklerini söylüyorlar". Kriz Grubu söyleşi, Mardin, Şubat 2017.

kaldılar ve dışarıya çıkamadıkları için psikolojik sıkıntı ve fiziksel rahatsızlıklar yaşamaya başladılar.⁸⁸

Diğer kadınlar da benzer kaygılar dile getirdi, sağlık merkezlerine ya da bildikleri mahallelere uzak kalacaklarından endişeli olduklarını söylediler.⁸⁹ Gerçekten de evlerinden uzaklaştırılmış olmak kadınları günlük yaşamları ve psikolojik sağlıkları açısından çok olumsuz biçimlerde etkiliyor. Kendileriyle söyleşi yapılan bazı kadınlar evlerini kaybettikten aylar sonra bile kayıp eşyalarından, hatıralarından ve sosyal çevrelerinden bahsediyorlardı.⁹⁰ Kadınların kamusal yaşama katılımları ve hareket kabiliyetleri ailelerinin iyi tanıdığı ya da akraba oldukları komşulardan ve esnaftan uzağa taşındıklarında ciddi biçimde kısıtlanıyor. Evlerinin dışında sosyalleşmelerini ve çarşıya ya da hastaneye gitmelerini engelleyen çeşitli kültürel ve ekonomik unsurlar var. Bu bağlamda yeni yerleşim yerlerinin tasarlamakla sorumlu görevliler konut almak için sözleşme imzalayan ilçe sakinlerinin istedikleri ailelere yakın daire seçebilme şansına sahip olacakları ve sağlık merkezlerine, bakkallara ve benzer yerlere yakın olacakları açıklamasını yaptı.⁹¹

Devletin, çatışma sonrası travmaları ve kökü derinlere uzanan öfke ve kaygıları çözüme kavuşturarak hayatların yeniden kurulmasını ve uygulamaların iyileştirilmesini sağlayacak girişimleri son derece yetersiz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Mardin İl Müdürü Eylül 2016'da yaptığı bir açıklamada 34 personelinin Nusaybin'de 13.000 aileye psikolojik destek verdiğini duyurdu.⁹² Oysa Kriz Grubu'nun buraya gönderilen ve daha sonra işten ayrılan sosyal hizmet uzmanlarıyla yaptığı söyleşiler sonucunda bölgede çalışmanın psikolojik destek vermekten ziyade maddi ihtiyaçların saptanması ve kişilerin kişisel/aile bilgilerinin tespit edilmesi olduğu anlaşıldı. Görev yeri Mersin ili olan ve bakanlık tarafından saha ekiplerinden birine atanan eski bir sosyal hizmet uzmanı ise kendisine sadece bir gün önceden haber verildiğini belirtti:

Oradaki durumla/koşullarla ilgili ve görevimizin amacımızın ne olduğuna ilişkin hiçbir bilgi ya da brifing almadan işe başladık. Bize ... psikolojik destekle ilgisi olmayan anlamsız anket soruları verdiler ve açıkça başka hiçbir şey sormamamızı söylediler.⁹³

Bir diğer sorun da çatışmaların yaşandığı bölgelere merkezi olarak tayin edilen sosyal hizmet uzmanlarının Kürtçe bilmemeleriydi. Şırnak'ın Cizre ilçesine atanan bir sosyal hizmet uzmanı "burada iki hafta kaldık ama halkın ancak yüzde 40 ile konuşabildik çünkü ekipte Kürtçeyi tercüme edebilecek kimse yoktu. Bunu amirlerimize bildirdik ama hiçbir önlem alınmadı ... Formları toplayabildiğimiz bilgilerle doldurduk" dedi.⁹⁴ Bazı ilçe sakinleri sorulara cevap vermeyi reddetmiş

⁸⁸ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

⁸⁹ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

⁹⁰ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017. 19 Temmuz 2016'da Nusaybin'de evlerinin enkazından eski eşyalarını almaya çalışan iki kadın bir patlamada öldü. "Nusaybin'de tuzaklanmış bomba patladı", *Habertürk*, 19 Temmuz 2016.

⁹¹ Kriz Grubu söyleşisi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, Nisan 2017.

⁹² "Efetürk: Nusaybin Sosyal Hizmet Binası % 35 oranında bitti", Nusaybinim.com, 21 Eylül 2016.

⁹³ Kriz Grubu söyleşisi, İstanbul, Mart 2017.

⁹⁴ Kriz Grubu telefon söyleşisi, Mart 2017.

ya da sosyal hizmet uzmanlarını evlerine almamıştır. Bazıları “eşiniz nerede?” gibi soruları ailenin reisinin aktif olarak çatışmalara girip girmediğini ya da PKK'ya mı katıldığını tespit etme çabası olarak algılamış. Çatışmanın ana nedenlerini ve farklı düzlemlerdeki öfke ve kaygıları ele alabilmek için daha etkin bir psikolojik destek sunulmasına ihtiyaç var.

Devlet, fiziksel yapıyı yeniden inşa etme planlarını yaparken halkın ihtiyaç ve haklarının ne denli karmaşık olduğunun farkında ve yetkililer farklı talepleri karşılamaya yönelik çalışmalar yürütüyor. Yetkililer gerekli altyapı ve teknik çalışmalar düşünüldüğünde yeni konutların yapımına başlanmasına kadar geçen süreyi normal olarak nitelerken temelde devletin her tür girişimine şüpheyle yaklaşan ilçe sakinleri bu gecikmeyi kasti olarak algılama eğiliminde. Uygulama ve iletişim güçlükleri yetkililerin samimiyetine dair endişeleri tetikliyor. Halkın yeniden inşa faaliyetinin nasıl ve ne zaman gerçekleşeceğini net olarak anlayabilmesi ve PKK'nın eline oynayan söylentilerin önüne geçmek için yerel yönetimlerin daha etkin bilgi paylaşımında bulunmaları gerekiyor.

B. Ekonomik Maliyet

Çatışmanın ekonomik maliyeti Nusaybinlilerin hayatlarını derinden etkiledi. Sınır ticaretinden geçinen küçük işletmeler ve esnaf bu etkileri daha fazla hissetti. Yaklaşık 4.500 küçük işletmeden (terzi, berber, kaynakçı, tamirci, bakkal, lokanta, vb.) 2.500 kadarı hasar gördü. 25 Temmuz 2016'da sokağa çıkma yasağı kaldırıldığında bunlardan 1.000 tanesi iflas etti.⁹⁵ Devlet tazminat ödemeyi teklif etti ve 30.000 TL'ye kadar faizsiz krediye başvurma seçeneğini önerdi, ancak esnaf bunun zararlarını kapatmayacağını ve bürokratik engeller yüzünden bu kaynaklara erişmenin zor olduğunu ifade etti.⁹⁶ Bir ayakkabı mağazası sahibi şu açıklamayı yaptı:

Operasyonlar sırasında yaklaşık 120.000 TL değerinde mal/malzeme kaybettim. Kanıt olarak mağazamdaki malların hepsinin faturasını gösterdim. Buna rağmen kaymakamlık bana yalnızca 3000 TL'lik tazminat teklif etti. Tabii ki kabul etmedim.⁹⁷

İlçedeki dükkan sahipleri ve esnaf kayıplarının asıl nedeninin güvenlik mensupları tarafından yapılan yağmalar olduğunu iddia etti. Yerel bir ticaret odası mensubu şunları söyledi:

Mart ayında Nusaybin'de büyük operasyonlar başlayıp herkes ilçeyi terk ettikten sonra yaklaşık 2.500 dükkan tamamen yağmalandı. Bunlar aktif çatışmaların

⁹⁵ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin Ticaret Odası temsilcisi, Nusaybin, Şubat 2017.

⁹⁶ Bankalar bir sorun. Ankara onlardan bu koşulu kaldırmalarını talep etse de bankalar kredi kartı geçmişinin temiz olmasını istiyor, bu da çatışma bölgelerinde bulunan küçük işletmelerde mümkün olmayan bir şey. Bu nedenle birçok işletme kredi alamıyor. Yerel işletme sahipleri faizsiz 50.000 TL tutarında bir kredinin de vaat edildiğini ancak daha küçük miktarda krediler verildiğini belirtiyor. Kriz Grubu söyleşileri, Nusaybin, Şubat 2017.

⁹⁷ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

olmadığı ve güvenlik güçlerinin kontrolü altındaki bölgelerdeki dükkanlardı. İnsanlar bütün mallarını kaybetti; hayatları paramparça oldu.⁹⁸

Ekonomik kayıpların tazmin edilmesi ve Nusaybin çarşısının onarılması yalnızca ekonomik faaliyetlerin canlandırılması için değil, aynı zamanda devletin ilçe sakinlerinin yanında olduğunu göstermesi açısından önemli. Zaman geçtikçe devletin somut adımlar atacağı inancı zayıflıyor.⁹⁹

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Nusaybin geçmişte önemli bir bölgesel ticaret merkeziydi. Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının çizilmesiyle yasal ve yasadışı sınır ticareti/kaçakçılık ilçenin ekonomisine şekil verdi ve 1980'lerin sonuna gelindiğinde Nusaybin her tür yeni elektronik cihazın bulunabileceği bir merkez haline geldi.¹⁰⁰ Ayrıca burası Avrupa'dan Orta Doğu'ya giden ticaret için bir transit merkeziydi. "80'lerde Nusaybin Orta Doğu'nun Dubai'siydi", diye açıkladı Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Abdulgani Bilge.¹⁰¹

8 Aralık 2011'de Suriye rejimi Türkiye makamlarına "tamirat ve bakım" yapılacağını söyleyerek Nusaybin ile Kamışlı arasındaki Girmeli Sınır Kapısı'nı kapattı.¹⁰² Oysa sınırın kapanması aslında Türkiye'nin Esat karşıtı tutumu yüzünden siyasi nedenlerle gerçekleşmişti. Sınırın kapanması, Suriye rejiminin Türk mallarına yüzde 30 vergi uygulayacağını ilan etmesinden ve bundan bir gün sonra Ankara'nın bu uygulamaya Suriye mallarına aynı oranda vergi koyarak cevap vereceğini duyurmasından dört gün sonra gerçekleşti.¹⁰³ Kamışlı Sınır Kapısı küçük işletmeler ve esnaf için önemli bir ticaret güzergâhıydı ve her gün yaklaşık 1.000 kişi bu kapıdan geçiyordu.¹⁰⁴ İlçedeki dükkan sahipleri Suriye'den çay, şeker ve pamuk gibi tarım ürünleri ile keten, akaryakıt ve baharat getiriyordu; Suriyeli işletmelere de halı ve un gibi imalat ürünleri satılıyordu.¹⁰⁵

Sınır kapısının kapanması Mardin ilinin dışındaki büyük şirketleri de etkiledi. İşletme sahipleri Suriye'ye mal göndermek için Nusaybin'in 430 km. ötesinde olan

⁹⁸ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

⁹⁹ İlçede bir esnaf şunu dile getirdi: "Cizre ve Sur'daki dükkan sahiplerine oldukça yüksek tazminat ve destek verildi. Nusaybin'de bize çok şey vaat edildi ama henüz bu destek bize ulaşmış değil. Biz diğer çatışma bölgelerine göre çok daha zor durumdayız. Yetkililer ... sözlerinde durmadıkları için ... onlara güven kalmadı. PKK'nın şehirlerdeki eylemleri ve insanların bu eylemleri eleştirmesi devletin ... halkın sorunlarına çözüm getirmesi için fırsat yarattı. Ancak o fırsatı kaçırdılar ve rüzgar yine PKK'dan yana esmeye başladı." Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017.

¹⁰⁰ Kriz Grubu söyleşileri, Mardin ve Nusaybin, Şubat 2017.

¹⁰¹ Kriz Grubu söyleşisi, Nusaybin, Şubat 2017. Ayrıca Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği (MARSİAD) Başkanı Nasır Duyan şu açıklamayı yaptı: "Körfez Savaşı'ndan önce Nusaybin'in ekonomisi çok canlıydı. Yeni elektronik cihazları daha İstanbul'da çıkmadan buradan görebilirdiniz. 1990'daki Körfez Savaşı ile her şey durdu ... Avrupa'dan gelen tırlar sınırı Nusaybin'den geçirdi ... Buradaki şirketlerde çalışanlar eskiden beş dil bilirlerdi. Irak, Kuveyt ve diğer Orta Doğu ülkelerine mal sevk edilirdi. O zamanlar trafik sıkışıklığı ciddi bir sorundu". Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

¹⁰² "Syria says pipeline blown up by Syrian rebels" ["Suriye, boru hattının Suriyeli muhalifler tarafından havaya uçurulduğunu söylüyor"], Reuters, 8 Aralık 2011.

¹⁰³ "Turkey: More trade measures imposed against Syria" ["Türkiye: Suriye'ye karşı daha fazla ticaret önlemi getirildi"], *The New York Times*, 7 Aralık 2011.

¹⁰⁴ Kriz Grubu söyleşileri, yerel işadamları, Nusaybin, Şubat 2017.

¹⁰⁵ Kriz Grubu söyleşisi, Nasır Duyan, Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği (MARSİAD) başkanı, Mardin, Şubat 2017.

Kilis'teki Öncüpınar Sınır Kapısı'nı kullanmak zorunda olduklarını söyleyerek yakındılar. Üstelik malların bir bölümünün oradan yine Kamışlı'ya getirildiğini anlattılar. Türkiye'nin 2013 yılında Suriye sınırı boyunca bir duvar inşa etme kararı sınır ticaretini neredeyse imkansız hale getirdi ve Nusaybin'in ana ekonomik faaliyet alanını kısıtladı. Kürt hareketi temsilcileri duvarın amacının Kürtlerin sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkilerini koparmak olduğunu söylerken yetkililer PKK militanlarının ve silahların sınırdan yasadışı biçimde geçişini engellemek gibi güvenlik kaygılarını gerekçe gösterdiler.¹⁰⁶

Sınır kapısı kapanmadan yalnızca on ay önce Nusaybin'deki sınır kapısını modernize ederek, Türkiye ve Suriye tarafından ortak olarak işletilecek bir Gümrük Kapısı açma planları vardı. Bunun temeli 26 Şubat 2011'de atılmıştı.¹⁰⁷ Kapının o yılın Ağustos ayında açılması planlanıyordu ama inşaat bitirilemedi.

Çatışmalar tekrar başladıktan sonra ekonomisi; tarım, tarıma dayalı sanayi ürünleri, inşaat, turizm ve lojistik olan Mardin ilinin ihracatı 2014'te \$1 milyar değerinden 2015'te \$860 milyona, 2016'da da \$880 milyona geriledi. Buna ek olarak güvenlik nedeniyle Nusaybin'in 142 km. doğusundaki Habur Sınır Kapısı'nın 14 Aralık 2016 ile 5 Ocak 2017 arasında 22 gün kapalı tutulması ve Mardin Organize Sanayi Bölgesi'nin 43 gün boyunca kapalı kalması ilin ihracata dayalı ekonomisine büyük darbe vurdu. Mardinli bir işadama Mardin'deki yaklaşık 270 ihracat şirketinin işlerinin yüzde 90'ının Habur Sınır Kapısı üzerinden Kuzey Irak'a gittiğini ve kapının bir hafta daha kapalı kalmış olması halinde bu şirketlerin hepsinin iflas edeceğini ifade etti.¹⁰⁸

Yerel kaynakların verdiği bilgiye göre Mardin'de turizm 2016'da yüzde 60-70 oranında azaldı. On birinci yüzyıla dayanan tarihiyle Mardin farklı kültürlerin, dillerin ve dinlerin bir araya geldiği zengin bir dokuya sahip.¹⁰⁹ Çözüm sürecinin devam ettiği, güneydoğunun nispeten sakin olduğu 2013 ve 2014 yıllarında Mardin'e yılda bir milyon kadar yerli ve yabancı turist gelmişti.¹¹⁰ İldeki bazı büyük oteller şiddetin artışıyla birlikte kapanmak zorunda kaldı, dükkan sahipleri de azalan turizm yüzünden ciddi zarara uğradı.¹¹¹

Güneydoğunun en yaygın sorunu olan işsizlik ise artmaya devam etmekte ve gençlerin radikalleşmesine ve PKK'ya katılımların artmasına neden olmaktadır. 2014 yılında yapılan bir araştırma PKK'ya katılma yaşının en çok 15 ile 21 arasında

¹⁰⁶ Kriz Grubu söyleşisi, Mardinli işadamları, Şubat 2017. Duvar inşaatına tepki olarak Nusaybin'in o dönemdeki seçilmiş Belediye Başkanı Ayşe Gökkan 30 Ekim-7 Kasım 2013 tarihleri arasında açlık grevine girmişti. 5 Kasım günü şu sözleri söylemişti: "bu duvar bütün dünya için kara bir leke ... 20. yüzyıl Hitler zihniyetinin bir ürünü olarak yapıldı ... Bu zihniyet tekrar diriltiliyor". "Duvar Kara bir Leke", Evrensel, 5 Kasım 2013. Kriz Grubu söyleşileri, Ali Aslan, HDP Mardin il eşbaşkanı; Mardin, Şubat 2017.

¹⁰⁷ Bilgi notu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=278&lst=MansetListesi.

¹⁰⁸ Kriz Grubu söyleşileri, Nasır Duyan, Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği (MARSİAD) Başkanı, Mardin, Şubat 2017; yerel işadama, Mardin, Şubat 2017.

¹⁰⁹ Kriz Grubu söyleşileri, yerel işletme sahipleri, Mardin, Şubat 2017.

¹¹⁰ Kriz Grubu söyleşisi, Nasır Duyan, Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği (MARSİAD) Başkanı, Mardin, Şubat 2017.

¹¹¹ Kriz Grubu söyleşileri, Mardin, Şubat 2017.

olduğunu göstermektedir; PKK'ya katılmadan önce militanların yüzde 1'i kamu sektöründe, yüzde 21'i özel sektörde çalışmaktadır, yüzde 78'i ise işsizdir.¹¹²

Çatışma bölgelerinde yer alan küçük işletmelerin desteklenmesi, yerel işletmelere daha fazla ekonomik teşvik sunulması ve ekonominin canlandırılması istihdamı arttıracak, bölgede daha fazla refah yaratacak ve vatandaşların yaşamlarının iyileşeceğine dair inancını güçlendirecektir. Ayrıca bu adımlar bazı gençleri PKK'ya katılmaktan caydıracaktır. Bu, halkın sadece can ve mal kaybı değil, aynı zamanda dev boyutlara varan iş kaybı da yaşadığı ilçeler için özellikle önemlidir.¹¹³ Bu tür önlemler uzun süredir devam eden PKK çatışmasının Türkiye'nin ekonomisi ve halkın esenliği üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak açısından hayati önem taşımaktadır.¹¹⁴

Kısa vadede bölgedeki küçük işletmelerin maddi zararlarının yeterli şekilde tazmin edilmesi yerel halkın güvenini yeniden kazanmak açısından elzemdir. Uzun vadede devlet hizmet sunumuna ve bu hizmetlerin kurumsallaştırılmasına daha fazla yatırım yapılmalıdır. Bölgenin bütüncül bir yaklaşımla yeniden inşa edilebilmesi için ekonomik hayatın harekete geçirilmesi ve yerel işletmelerin canlandırılması gerekmektedir.¹¹⁵ Kontrollü sınır ticaretine izin verecek seçenekler bile Nusaybin'de ekonomik faaliyetleri büyük ölçüde canlandırabilir.

¹¹² TÜİK rakamlarına göre Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde işsizlik ortalama yüzde 24,8'dir; aynı oran Türkiye'nin genelinde yüzde 10,3'tür. Bunun arkasında yatan unsurlardan biri Türkiye ekonomisindeki iniş çıkışlardır. Kapsamlı bir akademik çalışmaya göre PKK üyelerinin eğitim düzeyi ağırlıklı olarak (yüzde 72) ilköğretim seviyesinde ya da daha altındadır; lise mezunları yüzde 16'yı teşkil ederken üniversite mezunları ya da üniversiteden terk olanlar yüzde 12'yi oluşturmaktadır. PKK'ya katılanlar en fazla Hakkari, Tunceli, Siirt, Şırnak, Muş, Mardin, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır ve Batman illerinden gelmektedir. Özeren, Süleyman, Murat Sever, Kamil Yılmaz ve Alper Sözer, "Whom Do They Recruit?: Profiling and Recruitment in the PKK/KCK" ["Kimler katılıyor? PKK/KCK Üyelerinin Profili ve Örgütlenmesi"], *Studies in Conflict & Terrorism* 37, no. 4 (2014), s. 322-347.

¹¹³ 21 yaşında bir erkek basına şunu söylüyordu: "Cebimde sadece 150 lira var Ben bununla on gün daha geçinebilirim. Çatışmalardan önce restoranda çalışıyordum ama şimdi şehrin çoğu enkazla örtülü ve ben işsizim". "Youth unemployment poses latest danger to Turkey" ["Genç işsizliği Türkiye'nin karşısındaki en son tehdit"], *Al-Monitor*, 24 Kasım 2016.

¹¹⁴ 33 yıllık çatışmanın Türkiye'ye faturası çok ağır oldu. İki araştırmacı LSE "Europe in Question" ["Soruların Işığında Avrupa"] makale dizisinde yayınlanan makalelerinde PKK çatışması olmasaydı Türkiye'nin kişi başı GSYH'nın yüzde 13,8 (yılda \$1.595) daha yüksek olacağını tahmin ediyor. Bu tahmine göre bu, 21 yıl boyunca yıllık büyüme oranının yüzde 0,62 daha yüksek olması anlamına gelecekti. Fırat Bilgen ve Burhan Can Karahasan, "Thirty Years of Conflict and Economic Growth in Turkey: A Synthetic Control Approach" ["Türkiye'de Otuz Yıl Çatışma ve Ekonomik Büyüme: Sentetik Kontrol Yaklaşımı"], Haziran 2016. İhracat 2015'e göre yüzde 0,8 azalarak 2016'da \$142,6 milyara düştü. Turizm 2016'nın ilk sekiz ayında yüzde 31,8 azaldı. TÜİK rakamları.

¹¹⁵ AKP Mardin İl Başkanı Mehmet Ali Dündar şunları söyledi: "Büyüme ve kalkınma için bolca fırsat sunan modern bir şehir kurmamız lazım. Bölgede teröre zemin sağlayan yaygın ekonomik sorunlar için tek uzun vadeli çözüm bu olacaktır". Kriz Grubu söyleşisi, Mardin, Şubat 2017.

V. Sonuç

Son bir yılda Nusaybin sakinleri önce birçoklarının PKK kuşatması olarak algıladığı ama şimdi Ankara'nın işgali altında olmaya benzettikleri bir deneyimden geçtiler. Daha önce benzeri görülmedik bir yıkım yaşadıkten sonra olağanüstü hal kapsamında birçok hakkın askıya alındığını ve seçilmiş temsilcilerinin görevden alındıklarına tanık oldular; bütün bunlar ilçeye bir umutsuzluk duygusunun hakim olmasına yol açtı. Ankara, mal kayıpları karşılığı maddi tazminat ödemenin halkın yaşam tarzını ve sosyal dokuyu geriye getirmediğini daha iyi anlamalıdır. Devletin atadığı kayyımların sunduğu etkin belediye hizmetleri seçilmiş temsilcilerin görevden alınmasının ortaya çıkardığı temsiliyet boşluğunu dolduramaz; devletin ideolojisini ya da muhafazakar değerleri empoze etmesi, Kürt hareketini ve ideolojik çekimini zayıflatmamaktadır. Nusaybin'de olanların devletin kendi kimliklerine karşı beslediği düşmanlıktan kaynaklandığı algısını ortadan kaldırmak için ilçe sakinlerinin öfke ve kaygıları uygun şekilde ele alınmalıdır.

Ankara'nın kamu düzenini yeniden kurmayı ve PKK'nın gözdağı ve şiddet uygulamalarına karşı koruma sağlamayı öncelik olarak görmesi meşru olabilir, ancak bunu yaparken toplumun bazı kesimlerini ötekileştirmekten kaçınmak gerekir. Aksi takdirde devlet, PKK'nın ve şiddeti meşru görenlerin elini güçlendirme riski ile karşı karşıya kalabilir.

Aslen bu çatışmanın askeri bir çözümü yoktur; Ankara ile PKK arasında barış görüşmeleri yapılması ileriye dönük tek sürdürülebilir yoldur; buna paralel olarak da Türkiye'deki Kürt nüfusun meşru demokratik hak taleplerine cevap verecek adımlar atılmalıdır. Anadilde eğitim, yerinden yönetim, seçim barajının düşürülmesi, terörle mücadele yasalarının reformu ve etnik atıflardan arındırılmış bir anayasanın hazırlanması bu taleplerin önde gelenlerindedir.

Her ne kadar acil de olsa, ne yazık ki Türkiye ile PKK arasındaki görüşmelerin yakında başlaması mevcut siyasi durumda mümkün görünmemektedir. Hem Ankara'daki yetkililer hem de PKK, karşı tarafın ancak mecbur kaldıklarında uzlaşmaya razı olacağına ısrarlı. Her iki taraf da ilk adımı atmaktansa konumlarını güçlendirmek için bölgesel ve küresel gelişmeleri izliyor.

Yine de Ankara'nın, PKK ile devlet arasında sıkışan sivilin acılarını hafifletmek ve kaybettikleri adalet ve umut duygusunu onlara yeniden kazandırmak için atabileceği adımlar var.

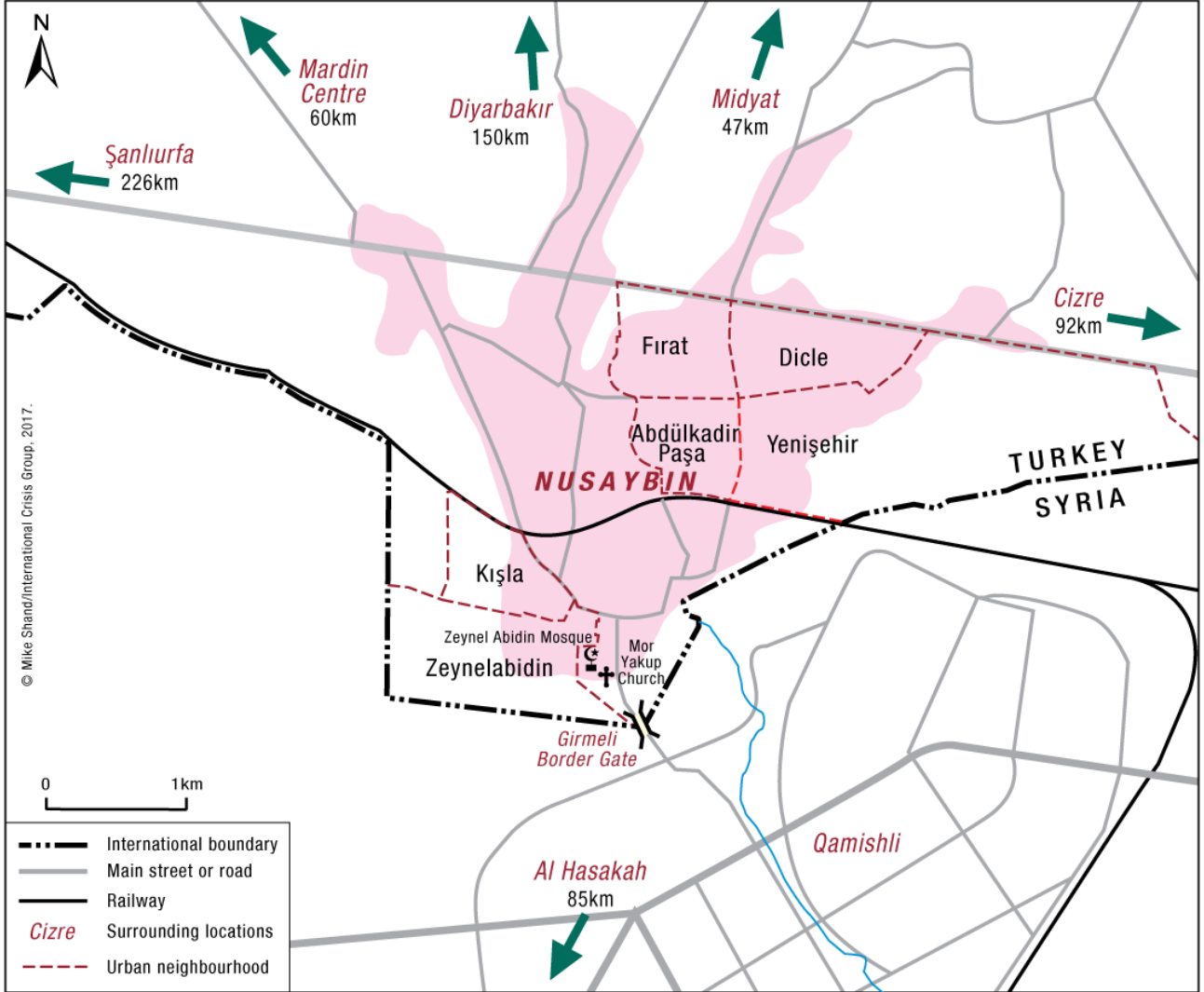
Önemli bir başlangıç, Kürt hareketini destekleyen seçmenleri marjinalleştirmek yerine onların katılımını sağlayacak bir söylem benimsemek, yerel ve ulusal düzeyde Kürt hareketinin yasal siyasi partilerinin meşru siyasi temsiliyeti için kanalları yeniden açmak ve güneydoğudaki sosyal ve ekonomik hayatın canlandırılmasına yönelik adımları atmak olacaktır.

Ankara/Brüksel, 2 Mayıs 2017

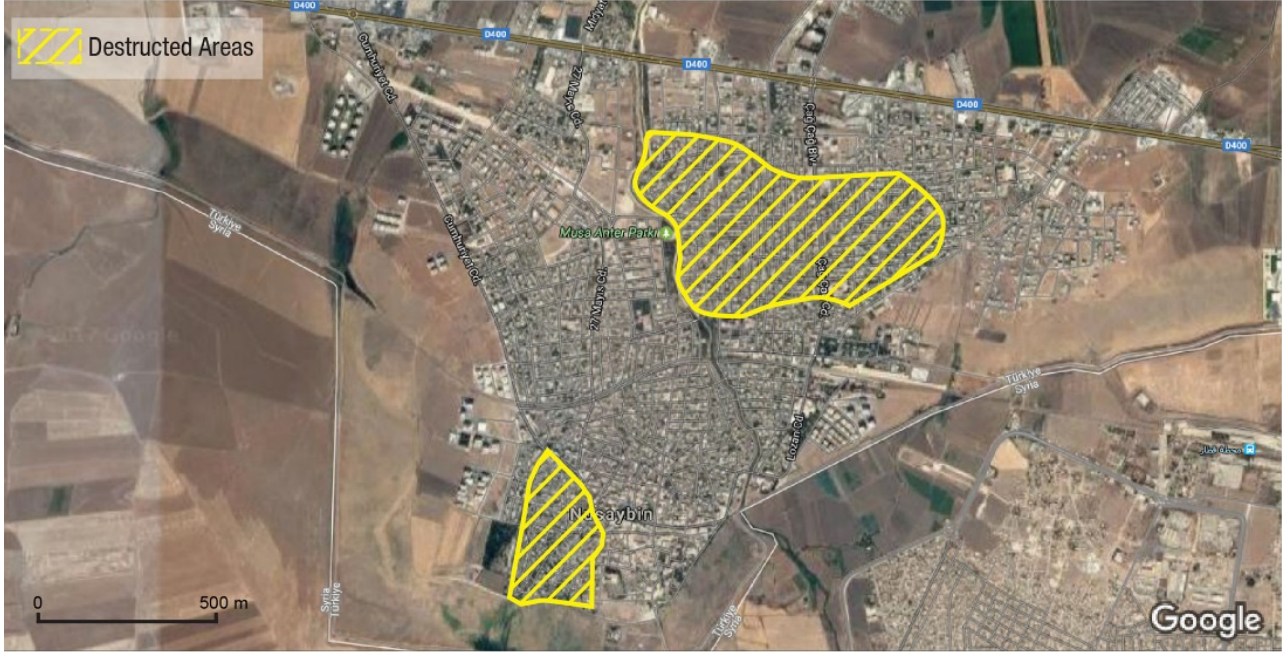
Ek A: Türkiye Haritası



Ek B: Nusaybin Haritası



Ek C: Nusaybin'in Uydu Görüntüsü



Imagery ©2017 CNES / Astrium, Cnes/Spot Image, DigitalGlobe, Landsat / Copernicus, Map data ©2017 Google

Ek D: Terimce

AKP – Adalet ve Kalkınma Partisi: Rapor yayın tarihi itibarıyla (2 Mayıs 2017) başkanlığını Başbakan Binali Yıldırım'ın yürüttüğü Türkiye'de iktidarda bulunan siyasi parti. Kasım 2015 genel seçimlerinde oyların yüzde 49,5'ini aldı.

CHP – Cumhuriyet Halk Partisi: Türkiye'nin ana muhalefet partisi. Kasım 2015 genel seçimlerinde oyların yüzde 25,3'ünü aldı.

DBP – Demokratik Bölgeler Partisi: HDP'nin yerel düzeyde faaliyet gösteren kardeş partisi. 2014 yerel seçimlerinde Kürt nüfusun çoğunlukta olduğu güneydoğuda 11 il, 68 ilçe ve 23 beldede seçimleri kazandı.

AİHM – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.

AB – Avrupa Birliği.

FETÖ – Fetullahçı Terör Örgütü: Türk makamları tarafından Gülen hareketi üyelerine verilen isim. Devlet FETÖ üyelerini devlet kurumlarına yasadışı yollarla sızdırmaktan ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sorumlu tutmaktadır. Ankara A.B.D.'nin Pennsylvania eyaletinde yaşayan Fethullah Gülen'in Türkiye'ye iade edilmesini talep etmektedir.

Hak-Par – Partiya Maf û Azadiyan (Hak ve Özgürlükler Partisi): Türkiye'de 2002'de kurulan Kürt yanlısı bir siyasi parti. Sınırlı bir toplumsal tabanı vardır ve federalizmi savunmaktadır.

HDP – Halkların Demokratik Partisi: Türkiye'de Kürt hareketini temsil eden başlıca yasal siyasi parti. Kasım 2015 genel seçimlerinde oyların yüzde 10,75'ini kazandı.

Hüda-Par – Hür Dava Partisi: Resmen yalnızca Türkiye'nin güneydoğusunda faaliyet gösteren ve Kürt Hizbullahı'nın devamı olarak bilinen Sünni-İslamcı Kürt partisi. Yalnızca güneydoğuda katıldığı 2014 yerel seçimlerinde Türkiye'deki toplam oyların yüzde 0,2'sine denk gelen 89.655 oy aldı. Güneydoğuda özellikle kırsal nüfus üzerinde güçlü bir etkisi olduğu bilinmektedir.

İŞİD – Irak Şam İslam Devleti: Suriye ve Irak'ta savaştan cihatçı militan muhalif gruplardan en tanınmış. Baskıcı taktikleri, halkın önünde gerçekleştirdiği infazlar, ideolojik aşırıcılık ve saldırgan mezhepçilik anlayışı nedeniyle şiddetli eleştirilere hedef olmaktadır.

KCK – Koma Ciwakên Kurdistanê (Kürdistan Topluluklar Birliği): PKK tarafından 2005-2007'de kurulan örgüt Türkiye, İran, Irak, Suriye ve diasporadaki Kürt topluluklarında mevcut PKK'ya bağlı kuruluşları bir şemsiye altında toplar.

MHP – Milliyetçi Hareket Partisi: Türkiye'deki en büyük milliyetçi parti. Kasım 2015 genel seçimlerinde oyların yüzde 11,9'unu aldı.

İHYK – Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

AGİT – Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.

PAK – Partiya Azadiya Kurdistan (Kürdistan Özgürlük Partisi): 2014 yılında Mustafa Özçelik tarafından kurulan, Türkiye de çok küçük bir toplumsal tabana sahip bir Kürt siyasi partisi. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı ve buradaki Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) lideri Mesut Barzani'ye yakınlığıyla bilinmektedir.

PAKURD – Partiya Kurdistanî (Kürt Partisi): Türkiye'de liderliğini İbrahim Halil Baran'ın yürüttüğü, çok sınırlı toplumsal desteğe sahip, Kürt milliyetçisi parti.

PKK – Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi): 1978'de kurulmuştur. Kurucuları arasında Abdullah Öcalan'ın yer aldığı parti ilk kez 1984'te Türkiye'de silahlı çatışmalar başlatmıştır. Türkiye, AB, A.B.D. ve diğer bazı ülkeler tarafından terörist ve uyuşturucu kaçakçısı bir örgüt olarak yasaklanmıştır.

PSK – Partiya Sosyalîst a Kurdistan (Kürdistan Sosyalist Partisi): Mayıs 2016'da Türkiye'de resmen kurulan ve 1970'lerden beri ülkede gayri resmi olarak faaliyet gösteren küçük bir toplumsal destek tabanına sahip Kürt partisi. Mayıs 2016'da Türkiye'de yasallaştı.

PYD – Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi): 2003'te Suriye'de kurulan PKK/KCK ile bağlantılı yapı.

SDF – Quwwat Suriya al-Dimuqratiya (Suriye Demokratik Güçleri): YPG'nin hakim olduğu, Suriye'de savaştan ve farklı etnik gruplardan oluşan bir koalisyon. A.B.D. tarafından askeri olarak desteklenmektedir.

T-KDP – Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi: 2014'te resmen Türkiye'de kurulan, Kuzey Irak'taki KDP ve lideri Barzani ile bağlantılı Kürt siyasi partisi. Barzani ile yakınlığı nedeniyle belirli bir destek görse de toplumsal tabanı Kürt siyasi hareketine göre sınırlıdır.

TOKİ – Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

TÜİK – Türkiye İstatistik Kurumu.

YDG-H – Tevera Ciwanen Welatparêz Yê Şoreşger (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi): PKK'nın şehirlerdeki gençlik kanadı. Aralık 2015'te YPS bünyesinde yeniden örgütlenmiştir.

YPG – Yekîneyên Parastina Gel (Halk Koruma Birlikleri): 2012'de kurulan ve PKK'dan türeyen PYD'nin Suriye'deki silahlı kanadı. Suriye'deki başlıca silahlı Kürt gücü.

YPS – Yekîneyên Parastina Sivil (Sivil Savunma Birlikleri): Türkiye'nin güneydoğusunda Kürtçe konuşulan şehir merkezlerinde Ocak-Haziran 2016 arasında Türk güvenlik güçleriyle çatışmaya giren PKK'lı gençler ve kırsal PKK militanlarından oluşan, PKK'ya bağlı bir şehir yapılanması. PKK tarafından Aralık 2015'te, kendi söylemlerine göre Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi'ni (YDG-H) daha iyi örgütlemek için kurulmuştur.

Ek E: International Crisis Group Hakkında

The International Crisis Group (Crisis Group) is an independent, non-profit, non-governmental organisation, with some 120 staff members on five continents, working through field-based analysis and high-level advocacy to prevent and resolve deadly conflict.

Crisis Group's approach is grounded in field research. Teams of political analysts are located within or close by countries or regions at risk of outbreak, escalation or recurrence of violent conflict. Based on information and assessments from the field, it produces analytical reports containing practical recommendations targeted at key international, regional and national decision-takers. Crisis Group also publishes CrisisWatch, a monthly early warning bulletin, providing a succinct regular update on the state of play in up to 70 situations of conflict or potential conflict around the world.

Crisis Group's reports are distributed widely by email and made available simultaneously on its website, www.crisisgroup.org. Crisis Group works closely with governments and those who influence them, including the media, to highlight its crisis analyses and to generate support for its policy prescriptions.

The Crisis Group Board of Trustees – which includes prominent figures from the fields of politics, diplomacy, business and the media – is directly involved in helping to bring the reports and recommendations to the attention of senior policymakers around the world. Crisis Group is chaired by former UN Deputy Secretary-General and Administrator of the United Nations Development Programme (UNDP), Lord Mark Malloch-Brown. Its Vice Chair is Ayo Obe, a Legal Practitioner, Columnist and TV Presenter in Nigeria.

Crisis Group's President & CEO, Jean-Marie Guéhenno, served as the UN Under-Secretary-General for Peacekeeping Operations from 2000-2008, and in 2012, as Deputy Joint Special Envoy of the United Nations and the League of Arab States on Syria. He left his post as Deputy Joint Special Envoy to chair the commission that prepared the white paper on French defence and national security in 2013. Crisis Group's international headquarters is in Brussels, and the organisation has offices in nine other locations: Bishkek, Bogota, Dakar, Islamabad, Istanbul, Nairobi, London, New York, and Washington DC. It also has staff representation in the following locations: Bangkok, Beijing, Beirut, Caracas, Delhi, Dubai, Gaza City, Guatemala City, Jerusalem, Johannesburg, Kabul, Kiev, Mexico City, Rabat, Sydney, Tunis, and Yangon.

Crisis Group receives financial support from a wide range of governments, foundations, and private sources. Currently Crisis Group holds relationships with the following governmental departments and agencies: Australian Department of Foreign Affairs and Trade, Austrian Development Agency, Canadian Department of Foreign Affairs, Trade and Development, Dutch Ministry of Foreign Affairs, Finnish Ministry for Foreign Affairs, French Ministry of Foreign Affairs, German Federal Foreign Office, Irish Aid, Principality of Liechtenstein, Luxembourg Ministry of Foreign Affairs, New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, Swedish Ministry of Foreign Affairs, Swiss Federal Department of Foreign Affairs, and U.S. Agency for International Development.

Crisis Group also holds relationships with the following foundations: Carnegie Corporation of New York, Henry Luce Foundation, Humanity United, John D. and Catherine T. MacArthur Foundation, Koerber Foundation, Open Society Foundations, Open Society Initiative for West Africa, Ploughshares Fund, Rockefeller Brothers Fund, and Tinker Foundation.

May 2017

Ek F: 2014'ten Bu Yana Avrupa ve Orta Asya ile ilgili Hazırlanan Kriz Grubu Raporları ve Brifingleri

Special Reports

Exploiting Disorder: al-Qaeda and the Islamic State, Special Report N°1, 14 March 2016 (also available in Arabic).

Seizing the Moment: From Early Warning to Early Action, Special Report N°2, 22 June 2016.

Counter-terrorism Pitfalls: What the U.S. Fight against ISIS and al-Qaeda Should Avoid, Special Report N°3, 22 March 2017.

Ukraine

Ukraine: Running out of Time, Europe Report N°231, 14 May 2014.

Eastern Ukraine: A Dangerous Winter, Europe Report N°235, 18 December 2014.

The Ukraine Crisis: Risks of Renewed Military Conflict after Minsk II, Europe Briefing N°73, 1 April 2015.

Russia and the Separatists in Eastern Ukraine, Europe and Central Asia Briefing N°79, 5 February 2016.

Ukraine: The Line, Europe Briefing N°81, 18 July 2016.

Ukraine: Military Deadlock, Political Crisis, Europe Briefing N°85, 19 December 2016.

Central Asia

Water Pressures in Central Asia, Europe and Central Asia Report N°233, 11 September 2014.

Syria Calling: Radicalisation in Central Asia, Europe and Central Asia Briefing N°72, 20 January 2015 (also available in Russian).

Stress Tests for Kazakhstan, Europe and Central Asia Briefing N°74, 13 May 2015.

Kyrgyzstan: An Uncertain Trajectory, Europe and Central Asia Briefing N°76, 30 September 2015.

Tajikistan Early Warning: Internal Pressures, External Threats, Europe and Central Asia Briefing N°78, 11 January 2016.

The Eurasian Economic Union: Power, Politics and Trade, Europe and Central Asia Report N°240, 20 July 2016 (also available in Russian).

Uzbekistan: In Transition, Europe and Central Asia Briefing N°82, 29 September 2016.

Kyrgyzstan: State Fragility and Radicalisation, Europe and Central Asia Briefing N°83, 3 October 2016 (also available in Russian and Kyrgyz).

Uzbekistan: Reform or Repeat?, Europe and Central Asia Briefing N°84, 6 December 2016.

Uzbekistan: The Hundred Days, Europe and Central Asia Report N°242, 15 March 2017.

Balkans

Bosnia's Future, Europe Report N°232, 10 July 2014.

Macedonia: Defusing the Bombs, Europe Briefing N°75, 9 July 2015.

Caucasus

Too Far, Too Fast: Sochi, Tourism and Conflict in the Caucasus, Europe Report N°228, 30 January 2014 (also available in Russian).

Chechnya: The Inner Abroad, Europe Report N°236, 30 June 2015 (also available in Russian).

North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives, Europe Report N°237, 7 July 2015 (also available in Russian).

The North Caucasus Insurgency and Syria: An Exported Jihad?, Europe Report N°238, 16 March 2016 (also available in Russian).

Cyprus

Divided Cyprus: Coming to Terms on an Imperfect Reality, Europe Report N°229, 14 March 2014 (also available in Greek and Turkish).

Turkey

The Rising Costs of Turkey's Syrian Quagmire, Europe Report N°230, 30 April 2014.

Turkey and the PKK: Saving the Peace Process, Europe Report N°234, 6 November 2014 (also available in Turkish).

A Sisyphean Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks, Europe Briefing N°77, 17 December 2015 (also available in Turkish).

The Human Cost of the PKK Conflict in Turkey: The Case of Sur, Europe Briefing N°80, 17 March 2016 (also available in Turkish).

Turkey's Refugee Crisis: The Politics of Permanence, Europe Report N°241, 30 November 2016 (also available in Turkish).

Ek G: International Crisis Group Mütevelli Heyeti

CO-CHAIR

Lord (Mark) Malloch-Brown
Former UN Deputy Secretary-General and Administrator of the United Nations Development Programme (UNDP)

PRESIDENT & CEO

Jean-Marie Guéhenno
Former UN Under-Secretary-General for Peacekeeping Operations

VICE-CHAIR

Ayo Obe
Chair of the Board of the Gorée Institute (Senegal); Legal Practitioner (Nigeria)

OTHER TRUSTEES

Fola Adeola
Founder and Chairman, FATE Foundation

Ali al Shihabi
Author; Founder and former Chairman of Rasmala Investment bank

Celso Amorim
Former Minister of External Relations of Brazil; Former Defence Minister

Hushang Ansary
Chairman, Parman Capital Group LLC; Former Iranian Ambassador to the U.S. and Minister of Finance and Economic Affairs

Nahum Barnea
Political Columnist, Israel

Kim Beazley
Former Deputy Prime Minister of Australia and Ambassador to the U.S.; Former Defence Minister

Carl Bildt
Former Prime Minister and Foreign Minister of Sweden

Emma Bonino
Former Foreign Minister of Italy and European Commissioner for Humanitarian Aid

Lakhdar Brahimi
Member, The Elders; UN Diplomat; Former Minister of Algeria

Cheryl Carolus
Former South African High Commissioner to the UK and Secretary General of the African National Congress (ANC)

Maria Livanos Cattai
Former Secretary General of the International Chamber of Commerce

Wesley Clark
Former NATO Supreme Allied Commander

Sheila Coronel

Toni Stabile Professor of Practice in Investigative Journalism; Director, Toni Stabile Center for Investigative Journalism, Columbia University

Frank Giustra

President & CEO, Fiore Financial Corporation

Mo Ibrahim

Founder and Chair, Mo Ibrahim Foundation; Founder, Celtel International

Wolfgang Ischinger

Chairman, Munich Security Conference; Former German Deputy Foreign Minister and Ambassador to the UK and U.S.

Asma Jahangir

Former President of the Supreme Court Bar Association of Pakistan; Former UN Special Rapporteur on the Freedom of Religion or Belief

Yoriko Kawaguchi

Former Foreign Minister of Japan; Former Environment Minister

Wadah Khanfar

Co-Founder, Al Sharq Forum; Former Director General, Al Jazeera Network

Wim Kok

Former Prime Minister of the Netherlands

Andrey Kortunov

Director General of the Russian International Affairs Council

Ivan Krastev

Chairman of the Centre for Liberal Strategies (Sofia); Founding Board Member of European Council on Foreign Relations

Ricardo Lagos

Former President of Chile

Joanne Leedom-Ackerman

Former International Secretary of PEN International; Novelist and journalist, U.S.

Helge Lund

Former Chief Executive BG Group (UK) and Statoil (Norway)

Shivshankar Menon

Former Foreign Secretary of India; Former National Security Advisor

Naz Modirzadeh

Director of the Harvard Law School Program on International Law and Armed Conflict

Saad Mohseni

Chairman and Chief Executive Officer of MOBY Group

Marty Natalegawa

Former Minister of Foreign Affairs of Indonesia, Permanent Representative to the UN, and Ambassador to the UK

Roza Otunbayeva

Former President of the Kyrgyz Republic; Founder of the International Public Foundation "Roza Otunbayeva Initiative"

Thomas R. Pickering

Former U.S. Under Secretary of State and Ambassador to the UN, Russia, India, Israel, Jordan, El Salvador and Nigeria

Olympia Snowe

Former U.S. Senator and member of the House of Representatives

Javier Solana

President, ESADE Center for Global Economy and Geopolitics; Distinguished Fellow, The Brookings Institution

Alexander Soros

Global Board Member, Open Society Foundations

George Soros

Founder, Open Society Foundations and Chair, Soros Fund Management

Pär Stenbäck

Former Minister of Foreign Affairs and of Education, Finland; Chairman of the European Cultural Parliament

Jonas Gahr Støre

Leader of the Labour Party and Labour Party Parliamentary Group; Former Foreign Minister of Norway

Lawrence H. Summers

Former Director of the U.S. National Economic Council and Secretary of the U.S. Treasury; President Emeritus of Harvard University

Helle Thorning-Schmidt

CEO of Save the Children International; Former Prime Minister of Denmark

Wang Jisi

Member, Foreign Policy Advisory Committee of the Chinese Foreign Ministry; President, Institute of International and Strategic Studies, Peking University

PRESIDENT'S COUNCIL

A distinguished group of individual and corporate donors providing essential support and expertise to Crisis Group.

CORPORATE	INDIVIDUAL	
BP	(5) Anonymous	Herman De Bode
Shearman & Sterling LLP	Scott Bessent	Reynold Levy
Statoil (U.K.) Ltd.	David Brown & Erika Franke	Alexander Soros
White & Case LLP	Stephen & Jennifer Dattels	

INTERNATIONAL ADVISORY COUNCIL

Individual and corporate supporters who play a key role in Crisis Group's efforts to prevent deadly conflict.

CORPORATE	INDIVIDUAL	
APCO Worldwide Inc.	(2) Anonymous	Rita E. Hauser
Atlas Copco AB	Mark Bergman	Geoffrey R. Hoguet & Ana Luisa Ponti
BG Group plc	Stanley Bergman & Edward Bergman	Geoffrey Hsu
Chevron		Faisal Khan
Edelman UK	Elizabeth Bohart	Cleopatra Kitti
HSBC Holdings plc	Neil & Sandra DeFeo Family Foundation	Virginie Maisonneuve
MetLife		Dennis Miller
Shell	Sam Englehardt	Kerry Propper
Yapı Merkezi Construction and Industry Inc.	Neemat Frem Seth & Jane Ginns Ronald Glickman	Nina K. Solarz

AMBASSADOR COUNCIL

Rising stars from diverse fields who contribute their talents and expertise to support Crisis Group's mission.

Luke Alexander	Beatriz Garcia	Rahul Sen Sharma
Gillea Allison	Lynda Hammes	Leeanne Su
Amy Benziger	Matthew Magenheimer	AJ Twombly
Tripp Callan	Madison Malloch-Brown	Dillon Twombly
Victoria Ergolavou	Peter Martin	Grant Webster
Christina Bache Fidan	Megan McGill	

SENIOR ADVISERS

Former Board Members who maintain an association with Crisis Group, and whose advice and support are called on (to the extent consistent with any other office they may be holding at the time).

Martti Ahtisaari Chairman Emeritus	Eugene Chien	Miklós Németh
George Mitchell Chairman Emeritus	Joaquim Alberto Chissano	Christine Ockrent
Gareth Evans President Emeritus	Victor Chu	Timothy Ong
Kenneth Adelman	Mong Joon Chung	Olara Otunnu
Adnan Abu-Odeh	Pat Cox	Lord (Christopher) Patten
HRH Prince Turki al-Faisal	Gianfranco Dell'Alba	Victor Pinchuk
Óscar Arias	Jacques Delors	Surin Pitsuwan
Ersin Arıoğlu	Alain Destexhe	Fidel V. Ramos
Richard Armitage	Mou-Shih Ding	
Diego Arria	Uffe Ellemann-Jensen	
Zainab Bangura	Gernot Erlor	
Shlomo Ben-Ami	Marika Fahlén	
Christoph Bertram	Stanley Fischer	
Alan Blinken	Carla Hills	
Lakhdar Brahimi	Swanee Hunt	
Zbigniew Brzezinski	James V. Kimsey	
Kim Campbell	Aleksander Kwasniewski	
Jorge Castañeda	Todung Mulya Lubis	
Naresh Chandra	Allan J. MacEachen	
	Graça Machel	
	Jessica T. Mathews	
	Barbara McDougall	
	Matthew McHugh	